

HOOFSTUK 8

BEWYSVOERINGE VIR DIE VERNEDERLANDSING VAN AFRIKAANS

8.1 INLEIDING

Gedurende die aanvanklike navorsingstydperk het die ondersoeker opgemerk dat die Suid-Afrikaanse linguïste (Scholtz, Nienaber, Raidt en ander) na die veelheid van vorme en onvastheid van die 19de-eeuse Afrikaans verwys. Dit is juis hiërdie Afrikaans wat sal bevestig dat die Afrikaans vanaf + 1925 na Nederlands teruggegryp het.

Die veelheid van vorme wat die Afrikaans van die vorige eeu kenmerk en die verskille met AB-Nederlands en met huidige Afrikaans is in die voorafgaande hoofstukke toegeskryf aan die feit dat nie-standaardtale nie 'n algemene skryftaalvorm besit nie. Faktore wat vir die standaardisasie van latere Afrikaans verantwoordelik was, is ook aangeraak, naamlik (1) die verkryging van politieke mag deur die Afrikaner, (2) die invloed van die skryfvorm van die Bybel en (3) die aanleun by Nederlands na 1925, veral in gevalle waar Afrikaans nie alleen die mas kon opkom nie, (4) die invloed van voor=skriftelike werke soos die AWS¹⁾, skoolboeke, ensovoorts.

Daar sal gepoog word om in die hieropvolgende gegewens twee van die faktore, naamlik (2) en (3), met die nodige bewysvoeringe te verhelder.

Vernederlandsing het veral op die gebied van die *skryftaal* 'n invloed uitgeoefen.

1) *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls* van die Suid-Afrikaanse Akademie.

"Toe Afrikaans later, en by name sedert 1916, in toenemende mate opgeroep is om as voertuig van tot nog toe verwaarloosde gebiede te dien in die plek van die onttroonde Ndl., het sy agterstand dikwels lastig aan die lig getree, gestel teenoor Ndl. Gevolglik het Afr. in hierdie tyd as 'n saak van praktiese beleid by Ndl. gaan aanklop en sy woordvoorraad waar moontlik en ooreenkomstig sy eie aard daaruit aangevul. Op die wyse is die kloof tussen die twee taalvorme in 'n sekere sin vlakker gemaak ..." (Nienaber 1953 : 90).

Bewyse vir hiërdie vernederlandsing van die vroeë Transvaalse Afrikaans wat selfs vandag in die laaste kwart van die twintigste eeu nog lewend is, is hoofsaaklik uit die briewekolomme (Korrespondensie-afdeling) van die Transvaalse koerante van 1866 - 1900 verkry. Omdat formaliteit en konvensie heel dikwels in *persoonlike* briewe oorboord gegooi word en die taal daarin dus redelik na aan die spreektaal staan, is dié briewe as geskik vir die ondersoek beskou. Nêrens kon daar blyke gevind word dat daar van redaksionele kant af aan dié briewe verander is nie. Die goedversorgde taal van die redaksionele kommentaar by 'n brief staan in skelle kontras met dié van die persoonlike brief wat spelling, styl en woordkeuse betref (Van Rensburg en Combrink 1982).

Die koerante wat geraadpleeg is, is:

1. De Lydenburger (1898).
2. De Nieuwe Republikein (1894 - 1899).
3. De Pers (1892 - 1899).
4. De Potchefstroomer (1883 - 1899).
5. De Transvaal (1877 - 1880).
6. De Transvaalsche Argus (1866 - 1869).
7. De Volksstem (1873 - 1899).
8. De Voortrekker (1898 - 1899).
9. Land en Volk (1892 - 1899).
10. Ons Volk (1895 - 1898).
11. Rand Post (1898 - 1900).
12. The Transvaal Advocate (1869 - 1874).

Aangesien die geskrewe vorm 'n aanduiding van die spelling weergee wat aansluiting by Nederlands vind, is dit goed gedink om die *spelreëls* na te gaan en op bepaalde Nederlandismes te wys.

Die derde groep bewysvoeringe vir die vernederlandsing van Afrikaans word in die *skryfvorm in die Bybel* – soos veral deur die Bybelvertalers daargestel – gevind.

8.2 WERKWYSE

By die bewysvoeringe uit die briewekolomme van die Transvaalse koerante word daar kolomsgewys van drie afdelings (A, B en C) gebruik gemaak. A verteenwoordig AB-Nederlands van die begin van die eeu, B vroeë Transvaalse Afrikaans (ATA) en C AB-Afrikaans of Afrikaans vanaf 1925. Dié drieërleiverdeling sal in der waarheid 'n aanduiding gee van die teruggryp na Nederlands en as sodanig sal afdelings A en C 'n bepaalde ooreenkoms vertoon met afdeling B wat 'n weergawe van sy eie sal lewer.

Soos in 'n vroeëre hoofstuk vermeld is, word slegs die vroeë Transvaalse Afrikaans betrek. Van die ander vorme van Afrikaans, naamlik Patriot- of Kaapse Afrikaans, Maleierafrikaans, Griekwa-Afrikaans, die Afrikaans van die Vrystaat, ensovoorts (vergelyk Nienaber 1982), is ook reeds melding gemaak. Hiërdie vorme van Afrikaans, elk met sy eie karakteristieke eienskappe, sal van die aangeduide kenmerke van vroeë Transvaalse Afrikaans kan verskil. Al hierdie vorme van Afrikaans bied 'n te wye spektrum van ondersoek en daarom word net op die genoemde vorm van Afrikaans gekonsentreer.

Waar 'n bewys uit 'n bepaalde koerant kom, word die verwysing soos volg gegee: *De Pers* : 16.2.93 - "oek". Dié gegewens kan weer gebruik word om die volledige titel van die brief, die skrywer(s) en die volledige datum vas te stel. Hierdie gegewens sal in Bylae I verskyn.

Die verskynsels wat op grond van hul herhaalde voorkoms in die persoonlike briewe gekies is en wat nader toegelig word, is:

1. Doen, Gaan, Sien, Slaan, Staan.
2. Idiomatiese uitdrukkinge.
3. Klankweglating: -d- en -r-weglating; vokaalweglating.
4. Klankwisseling: vokale en konsonante.
5. Metatesis.
6. Die oorgang van [n] tot [ŋ] in die omgewing van [r] + vokaal.
7. Ronding.
8. Semantiese afwykings.
9. Die voorkoms van [a] in plaas van ander vokale.
10. Voornaamwoordpatrone.
11. Voorsettselwysiginge.
12. Woordeskat.
13. Weglatings: voorwerp, wederkerende voornaamwoorde en voorsetsels.
14. Woordorde van/in die predikaat.

Om 'n verteenwoordigende syfer vir ATA (kolom B) te verkry, is van 'n eenvoudige ewekansige steekproef met behulp van 10 000 toevalsyfers, gegenereer op die IBM 370-rekenaar, model 148, van die Universiteit van Pretoria, gebruik gemaak. Die verskynsels wat aangewys is waaroor daar statistiek beskikbaar gestel moet word, was: 01, 04, 07, 09, 11, 14 (en 18). Indien onderafdelings by 'n bepaalde verskynsel voorkom, is dieselfde toevalsyfers gebruik om te bepaal van watter onderafdeling statistiek verkry moet word. Dit was byvoorbeeld die geval met verskynsel 4 (Klankwisseling). Deur 'n sistematiese steekproef is die korrespondensiestukke van die jare 1868, 1878, 1888, 1898 aangewys. Die voorkomsyfers van die bogenoemde verskynsels in die betrokke jare word dus ook aangetoon (vergelyk 8.3.15).

Die vernederlandsing in die spelreëls en die skryfvorm in die Bybel word vervolgens behandel.

8.3 BEWYSE UIT DIE KORRESPONDENSIEKOLOMME VAN DIE TRANSVAALSE KOERANTE VANAF 1866 - 1900

8.3.1 DOEN, GAAN, SIEN, SLAAN, STAAN

AEN-begin van die eeu	VROEE TRANSVAALSE AFRIKAANS	ABA
<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
doen	<u>doet</u>	doen
(Kruyskamp 1961 : 443) ¹⁾	<i>De Lydenburger:</i> 3.5.98 <i>De Pers:</i> 31.3.92 <i>De Potchefstroomer:</i> 22.12.92 <i>De Transvaal:</i> 6.3.78, 29.4.80 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 4.12.66, 18.12.66, 7.2.67, 11.4.67, 13.6.67, 27.6.67, 1.4.68, 1.7.68, 29.7.68, 15.12.68, 9.2.69, 16.3.69 <i>De Voortrekker:</i> 3.12.98 <i>Rand Post:</i> 10.5.95, 13.5.95, 24.5.95, 8.3.98, 14.10.98, 21.10.98 <i>The Transvaal Advocate:</i> 16.8.73, 9.8.73	
gaan (571)	<u>gaat</u> (rondgaat en variante)	gaan
	<i>De Nieuwe Republikein:</i> 18.5.94, 25.1.95, 8.2.95, 22.3.95, 5.4.95 <i>De Pers:</i> 18.8.92, 31.3.92 <i>De Potchefstroomer:</i> 12.2.92 <i>De Transvaal:</i> 3.10.77, 29.4.80	

1) In die hieropvolgende gegewens sal net die bladsyverwysing gegee word; behalwe anders vermeld, kom die inligting uit Kruyskamp, C. 1961 (8ste druk), sedert die aanvang bekend as Van Dale.

A

B

C

De Transvaalsche Argus: 14.8.66,
28.8.66, 18.9.66, 2.10.66,
4.12.66, 7.2.67, 11.4.67,
13.3.67, 27.6.67, 4.7.67,
5.2.68, 1.4.68, 6.5.68,
27.5.68, 17.6.68, 1.7.68,
29.7.68, 16.2.69, 16.3.69

De Volksstem: 26.2.84

De Voortrekker: 3.12.98, 11.3.99,
20.5.99, 22.7.99

Ons Volk: 8.9.97

Rand Post: 8.3.98, 22.3.98,
19.4.98, 9.9.98, 14.10.98,
21.10.98, 28.12.98

The Transvaal Advocate: 14.9.69,
19.7.73, 9.8.73, 16.8.73,
31.1.74

zien

siet./ziet

sien

(2441)

De Lydenburger: 28.6.98

De Nieuwe Republikein: 22.3.95

De Pers: 31.3.92 (herhaaldelik)

De Transvaal: 6.3.78

De Transvaalsche Argus: 14.8.66,
10.1.67, 6.5.68, 1.7.68,
29.7.68, 16.2.69, 16.3.69

Rand Post: 12.5.1900

slaan

slaat

slaan

(1811)

De Nieuwe Republikein: 25.4.99
(herhaaldelik)

De Potchefstroomer: 18.3.92

De Transvaal: 14.9.69, 6.3.78

De Transvaalsche Argus: 5.2.68,
1.4.68

De Voortrekker: 3.12.98, 28.6.99

staan

staat
(en variante, bv. verstaat)

staan

(1893)

Die Nieuwe Republikein: 8.2.95,
8.3.95

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
	<i>De Pers</i> : 31.3.92	
	<i>De Potchefstroomer</i> : 18.3.92, 22.12.92, 13.8.96	
	<i>De Transvaal</i> : 6.3.78 (herhaalde= lik)	
	<i>De Transvaalsche Argus</i> : 7.8.66, 14.8.66, 2.10.66, 4.12.66, 11.12.66, 18.12.66, 7.2.67, 13.6.67, 27.6.67, 4.7.67, 5.2.68, 11.3.68, 1.4.68, 6.5.68, 17.6.68, 24.11.68, 1.12.68, 16.2.69, 16.3.69	
	<i>Rand Post</i> : 9.9.98, 14.10.98	
	<i>The Transvaal Advocate</i> : 19.7.73	

8.3.2 IDIOMATIESE UITDRUKKINGE

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
een zondebok zoeken (2455)	<i>De Pers</i> : 18.8.92: "Is daar dan nie meer vaalpense op Pretoria nie, wat die muil aan zy achterbeen vat nie ..."	... die sonde= bok aankeer ...
onzin/kulle= tje (1056)	<i>De Transvaalsche Argus</i> : 27.6.67, 6.5.68, 16.3.69 (herhaaldelik): "... moet die winkeliers ons altyd die velle over die oore trek."	... kul ...
kopje onder gaan = geheel onder gaan (1017)	<i>De Voortrekker</i> : 22.7.99: "als hulle die onfatsoenlyke gasten uitschop nek en krop ..."	... kop en pootjies

8.3.3 KLANKWEGLATING

8.3.3.1 -d-WEGLATING

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
advokaat (54)	<u>avekaat/avecaat/affekate/avokaat</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 4.7.67, 1.7.68, 16.3.69	advokaat

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
	<i>The Transvaal Advocate</i> : 16.8.73, 19.7.73	
eindelijk (510)	<u>einlyk</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 11.3.68	eindelik
Frederik (564)	<u>Freerik</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 5.2.68	Frederik
hollands (802)	<u>hollans</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 7.8.66	hollands
lands- (1081)	<u>lans</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 2.10.66	lands-
landdrost (1079)	<u>lanros/lanrost/landros</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 5.2.68, 16.2.69, 16.3.69 <i>The Transvaal Advocate</i> : 19.7.73	landdros
opdragend (1389)	<u>opdraan</u> <i>De Nieuwe Republikein</i> : 20.5.97	opdraand
predikant (1572)	<u>prekant/preekant</u> <i>De Volksstem</i> : 9.10.75 <i>Land en Volk</i> : 7.6.94, 4.4.95 <i>The Transvaal Advocate</i> : 16.8.73	predikant
8.3.3.2	-r-WEGLATING	
Barnard	<u>Barnad/Barnat</u> <i>De Nieuwe Republikein</i> : 8.3.95 <i>Rand Post</i> : 28.12.98 <i>The Transvaal Advocate</i> : 19.7.73	Barnard
horloge (818)	<u>olosie</u> <i>Ons Volk</i> : 11.4.96	oorlosie/ horlosie
verwonderen (2245)	<u>vewonder</u> <i>De Nieuwe Republikein</i> : 10.5.97	verwonder

8.3.3.3 VOKAALWEGGLATINGS

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
courant (1033)	<u>krant(en)/crant</u> <i>De Pers:</i> 31.3.92, 18.8.92 <i>De Transvaal:</i> 3.10.77, 29.4.80 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 17.7.66, 14.8.66, 18.9.66, 18.12.66, 10.1.67, 7.2.67, 11.4.67, 13.6.67, 27.6.67, 4.7.67, 5.2.68, 1.4.68, 6.5.68, 27.5.68, 10.6.68, 10.11.68, 1.12.68 <i>De Volksstem:</i> 11.8.88 <i>De Voortrekker:</i> 15.2.99, 18.3.99 <i>Rand Post:</i> 4.3.98, 8.3.98, 10.5.98 <i>The Transvaal Advocate:</i> 17.8.69, 16.8.73	koerant
commissaris (381)	<u>komsaris/komsaars</u> <i>De Volksstem:</i> 9.10.75, 9.9.76	kommisaris
correspondent (395)	<u>krospondent</u> <i>De Volksstem:</i> 9.10.75	korrespondent
commandant (381)	<u>komdant/commadant</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 2.10.66, 1.12.68 <i>Land en Volk:</i> 7.6.94	kommandant
krokodil (1043)	<u>krokdel</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 18.12.66, 11.4.67	krokodil
lelijk (1099)	<u>leelke/lilke</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 10.1.67	lelike
naderhand (1248)	<u>nadrant</u> <i>De Lydenburger:</i> 3.5.98	naderhand
nukvig (1285)	<u>nukrig</u> <i>De Transvaal:</i> 6.3.78 <i>Rand Post:</i> 27.9.98	nukkerig
notaris (1283)	<u>notaars</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 2.10.66	notaris

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
paragraaf (1479)	<u>pargraaf</u> <i>De Transvaalsche Argus: 11.12.66</i>	paragraaf
president (1575)	<u>president/presddent/prisident</u> <i>De Transvaalsche Argus: 2.10.66, 11.4.67, 11.3.68, 29.7.68</i> <i>De Volksstem: 31.7.75, 30.9.76</i>	president
procureur (1582)	<u>prokreur/procreur</u> <i>De Transvaalsche Argus: 1.4.68, 27.5.68, 29.7.68, 16.3.69</i>	prokureur
populier (1560)	<u>poplier (blaar)</u> <i>De Potchefstroomer: 18.3.92</i>	populier
registrator (1652)	<u>regisstreur</u> <i>De Transvaalsche Argus: 4.7.67</i>	registrateur
secretaris (1796)	<u>sakkertaars/sekertaarsse</u> <i>De Transvaalsche Argus: 29.7.68, 16.3.69</i> <i>De Volksstem: 5.2.78</i>	sekretaris
salaris (1730)	<u>salaars</u> <i>Ons Volk: 15.4.98</i>	salaris
ceremonie (368)	<u>sermonies</u> <i>De Voortrekker: 22.7.99</i>	seremonies
trippelaar (2100)	<u>triplaars</u> <i>De Nieuwe Republikein: 25.4.99</i> <i>De Transvaalsche Argus: 27.6.67</i>	trippelaars
vrijmetselaar (2317)	<u>vrymeslaar</u> <i>De Transvaalsche Argus: 16.2.69</i>	vrymesselaar

8.3.4 KLANKWISSELING

8.3.4.1 VOKAALVARIANTE

8.3.4.1.1 [ə] > [i] > [ə]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
bijzonder (266)	<u>bizonder</u> <i>De Nieuwe Republikein</i> : 20.5.97	besonder
-riffen (1677)	<u>goudrieve</u> <i>Land en Volk</i> : 2.2.92	goudriwwe
perzik (1032)	<u>perskies</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 6.5.68 (herhaaldelik)	perskes
Pretorius	<u>Pitoors</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 13.6.67	Pretorius
Pretoria	<u>Pietoria/Pitoria/Pitoriasche</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 18.12.66, 10.1.67, 7.2.67, 18.6.67, 5.2.68, 11.3.68, 1.4.68, 6.5.68, 24.11.68, 16.2.69 <i>De Volksstem</i> : 9.10.75 <i>De Voortrekker</i> : 11.3.99	Pretoria

8.3.4.1.2 [ə] > [ɛ] > [ə]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
ding(en) (437)	<u>deng</u> <i>The Transvaal Advocate</i> : 14.9.69	ding
dit (440)	<u>det</u> <i>Rand Post</i> : 13.5.98, 26.8.98	dit
min (1207)	<u>men of meer</u> <i>Rand Post</i> : 28.12.98	min of meer
schimp (1768)	<u>schempwoorde</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 17.7.66	skimpwoorde

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
slim (1827)	<u>slim (mens)</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 17.8.69	slim
stil (1936)	<u>(dood) stel</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 17.8.69	doodstil
zitten (2449)	<u>set/zet</u> <i>De Pers:</i> 18.8.92 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 7.8.66, 13.6.67, 27.6.67, 4.7.67	sit
voor (2292)	<u>ver</u> <i>De Lydenburger:</i> 3.5.98, 25.6.98 <i>De Nieuwe Republikein:</i> 25.1.95, 8.2.95, 22.3.95, 5.4.95, 20.5.97 <i>De Pers:</i> 18.8.92, 31.3.92 <i>De Potchefstroomer:</i> 22.12.92 <i>De Voortrekker:</i> 31.12.98, 15.2.99, 11.3.99 <i>Land en Volk:</i> Alle uitgawes - herhaaldelik <i>Ons Volk:</i> 8.9.97, 23.6.97, 1.9.97 <i>Rand Post:</i> 12.5.1900 <i>The Transvaal Advocate:</i> 31.1.74	vir

8.3.4.1.3 [ε] > [α] > [ε]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
kennen (941)	<u>kan</u> ¹⁾ <i>De Transvaalsche Argus:</i> 1.7.68 " ... neef Jan <u>kan</u> mos voor hom" <i>De Volksstem:</i> 14.3.74 ..."Toen ik hem het leer <u>kan</u> het hullie ..." <i>Land en Volk:</i> 25.8.92 ..."Neef, ik <u>kan</u> die taal nie..."	ken

1) Vergelyk Claassen en Van Rensburg (1983).

A

B

C

Ons Volk: 23.2.98 "... die Kaalvoete
... kan mos nie sy vaderlansche
Geschiedenis nie"

Die teenoorgestelde kom ook voor,
naamlik ken vir kan in huidige ABA

kunnen
(1057)

ken

kan

De Nieuwe Republikein: 8.3.95 ...
"Jy ken zeker wees ..., mar hoe ken
jy zoo zeg"
22.3.95 "... Neef het ken mos nooit
waar wees"; "dan ken ons mos zame ry"

De Transvaalsche Argus: 10.1.67 ...
"ons ken omers ook zien"

De Volksstem: 3.10.73 "... en nou
hulle geleer ken word"

21.3.74 "... of jy tog nie vir ons
in jou krant ken vertel ..."; "dat
ons ken plaase aantyke langs de
bovenste spruit ..."

31.7.75 "... laat (dat) ik nou nie
ken woon waar ik wil; maar ik dink
hulle ken maar laat staan"

6.3.90 "... Die dokter het ons al
laat zien wat hy ken maak; Ik ken
nog een bietje lees en skrijwe"

6.9.92 "... jy ken zeg van die begin
af was hy." "Ik zeg niet dat oom
Pauwel geen fout ken maak"; "... en
wat ken jy van hem zeg in..."

7.9.92 "... zoo dat een schaap al ken
vreet" - teenoor kan (9x)

Land en Volk: 10.11.92 "... jij zé ons
ken vir jou glo"

31.5.94 "... Oom ken my glo" (Klein
Joggum)

7.6.94 "... di Hollanders ken gerus
vir Paul koning maak" (K. Joggum)

Ons Volk: 13.5.98 "... dan ken die
dienaren hulle schoon hou"; "Heer
Editeur u ken zelf begryp dat"

8.3.4.1.4 [u] > [s] > [u]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
bloem (-en) (283)	<u>Blomfontyn</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 7.2.67	Bloemfontein
moeten (1219)	<u>mot</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 8.2.95, 22.3.95 <i>De Potchefstroomer:</i> 22.12.92 <i>De Transvaal:</i> 3.10.77, 6.3.78 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 17.7.66, 18.9.66, 2.10.66, 4.12.66, 11.12.66, 10.1.67, 7.2.67, 4.7.67, 27.5.68, 29.7.68, 10.11.68, 15.12.68 <i>De Volksstem:</i> 3.10.73, 15.8.74, 4.9.75, 17.12.88, 6.3.90 <i>Land en Volk:</i> 13.12.94	moet
gouvernement/ goevernement (699)	<u>goffermint/goverment/goffermint/ gornent/gowernment</u> <i>De Lydenburger:</i> 28.6.98 <i>De Nieuwe Republikein:</i> 5.4.95, 25.6.96 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 31.7.66, 14.8.66, 21.8.66, 28.8.66, 5.2.68 <i>De Volksstem:</i> 31.1.74, 14.3.74, 21.3.74, 15.8.74, 28.8.75, 15.7.76, 16.9.76, 3.3.77, 5.2.78, 1.3.82 <i>De Voortrekker:</i> 15.7.98, 23.8.99, 2.9.99 <i>Land en Volk:</i> 19.9.99	goewernment
genoeg (640)	<u>genog</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 8.2.95 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 4.12.66 <i>De Volksstem:</i> 17.1.74, 21.2.74, 31.7.75, 16.9.76, 11.8.88 <i>Land en Volk:</i> 26.1.92, 10.11.92, 13.12.94, 21.3.95, 31.8.98	genoeg

8.3.4.1.5 [œ] > [ø:] > [oe]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
fluks (557)	<u>fleuks</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 9.7.96	fluks
spu (1891)	<u>speu </u> <i>De Potchefstroomer:</i> 18.3.92 ; <i>De Volksstem:</i> 17.1.74, 31.1.74 <i>Land en Volk:</i> 16.2.92, 24.10.92, 14.11.95 "... dan is di geheele speul mos vrot ..."	spu

8.3.4.1.6 [ε] > [u] > [ε]

met (1196)	<u>moet</u> <i>De Pers:</i> 30.3.98, 1.6.98 "Hulle is te lomp moet hulle tong"; "Ek hoor jy praat moet die telegraaf klerk" <i>De Volksstem:</i> 15.7.76, 2.9.76, 9.9.76, 26.2.84, 17.12.88 "... beloon moet een eerekrans"; "... ons was nie moet die re= belle saam nie" <i>De Voortrekker:</i> 9.4.98, 19.10.98, 19.11.98, 3.12.98, 22.7.99, 30.8.99	met
---------------	---	-----

8.3.4.1.7 [y] > [u] > [y]

constitutie/ konstitutie (389)	<u>konsistoesi</u> <i>De Volksstem:</i> 17.4.75	konstitusie
studeren (1974)	<u>stoedeer</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 11.3.68	studeer

8.3.4.1.8 [y:] > [ø:] > [y:]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
duren (492)	<u>deur</u> <i>Land en Volk:</i> 15.9.92 "... dalk deur het honder jaar"	duur
nieuwe (1274)	<u>neut</u> <i>Ons Volk:</i> 3.5.98	nuut
sturen/stuur (1979)	<u>steur</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 22.7.97 <i>Land en Volk:</i> 8.3.92 <i>Ons Volk:</i> 5.2.98	stuur

8.3.4.1.9 [ɔ] > [u] > [ɔ]

mos (1230)	<u>moes</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 4.10.97 <i>Land en Volk:</i> 22.4.97, 15.6.98 (Die variasie <u>mors</u> kom ook voor: 13.12.94, 10.1.95) <i>The Transvaal Advocate:</i> 19.7.73	mos
---------------	--	-----

8.3.4.1.10 [ə] > [œ] > [ə]

biljart (Koenen 1974:156)	<u>buljard</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 27.6.67	biljart
biltong (267)	<u>bultong</u> <i>De Voortrekker:</i> 23.8.99 <i>The Transvaal Advocate:</i> 19.7.73	biltong
denken (Koenen 1974:271)	<u>dunk</u> <i>De Volksstem:</i> 25.10.92	dink
arts/geneesheer (doctor=Akad (Koenen 1974:82, 288)	<u>doctur</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 16.8.73	dokter

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
minuut (Koenen 1974:836)	<u>muniet</u> <i>Ons Volk:</i> 29.4.98	minuut
niksnut (Koenen 1974:885)	<u>nuksnuts</u> <i>De Potchefstroomer:</i> 13.11.99	niksnuts
pit (Koenen 1974:1042)	<u>(persker) put</u> <i>Land en Volk:</i> 23.2.92	(perske)pit
schilpad (1767)	<u>schulpad</u> <i>De Pers:</i> 6.12.93, 31.3.97 <i>De Potchefstroomer:</i> 8.7.99 <i>De Volksstem:</i> 13.11.99 <i>Land en Volk:</i> 7.6.94, 23.8.94 <i>Ons Volk:</i> 15.2.96	skilpad
immers (Koenen 1974:558)	<u>ummers</u> <i>De Volksstem:</i> 3.10.73	immers
Zaterdag (Koenen 1974:1635)	<u>Zaterdag</u> <i>De Volksstem:</i> 28.11.74	Saterdag

8.3.4.1.11 Neutralisasie

8.3.4.1.11.1 [α] > [ə] > [α]

partij (1485)	<u>pertij/perty/onpertydig/pertymaal</u> <i>De Pers:</i> 23.2.93	party
partijdig (1486)	<i>De Volksstem:</i> 14.3.74, 15.8.74, 2.9.76 <i>Land en Volk:</i> 6.10.92, 24.5.94, 31.1.95, 21.3.95, 25.5.96, 26.10.98 <i>Rand Post:</i> 10.5.98	

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
parmantig parmantigheid parmantelijk (1484)	<u>permantig/permantigheid</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 18.9.66, 10.1.67, 7.2.67 <i>De Volksstem:</i> 3.10.73, 28.8.75, 17.12.88	parmantig parmantigheid
galop (576)	<u>gelop</u> <i>De Volksstem:</i> 15.7.76 <i>The Transvaal Advocate:</i> 18.3.73	galop
van morgen/ heden morgen (2166)	<u>vemorre/vermorre</u> <i>De Pers:</i> 1.6.98	vanmōre
deze jaar (276)	<u>venjaar</u> <i>Land en Volk:</i> 4.4.95	vanjaar
vanochtend/ deze ochtend (2166)	<u>veoggent</u> <i>Land en Volk:</i> 17.5.99	vanoggend
Marthinus	<u>Merthiens/Mechiel</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 5.2.68 <i>De Voortrekker:</i> 31.12.98	Marthinus Machiel
karwei (929)	<u>kerweiers</u> <i>Land en Volk:</i> 8.3.92	karweiers
zal	<u>zel/sel</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 4.12.66 <i>De Volksstem:</i> 15.8.74 <i>The Transvaal Advocate:</i> 16.8.73	sal
bakkeleien (183)	<u>beklij</u> <i>Land en Volk:</i> 26.10.98	baklei
8.3.4.1.11.2	[ε] > [ð] > [ε]	
Engels/-man (519)	<u>Ingels/Ingelsman</u> <i>De Transvaal:</i> 25.8.74	Engels/-man
mens (1191)	<u>minse</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 18.9.66	mense

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
met (1196)	<u>mit</u> <i>De Transvaal</i> : 6.3.78	met
optellen (1416)	<u>opgetil</u> <i>The Rand Post</i> : 26.8.98	opgetel
speculant speculeren (1864-5)	<u>spikeleur(s)/spikeleer</u> <i>De Pers</i> : 1.6.98 <i>Ons Volk</i> : 8.9.97	spekulant spekuleer
telegraaf (2021)	<u>tillegraaf</u> <i>De Volksstem</i> : 4.6.85	telegraaf
vent (2186)	<u>vint</u> <i>De Volksstem</i> : 14.3.74	vent
wen/win (2387)	<u>win</u> <i>De Nieuwe Republikein</i> : 22.3.95, 16.5.95	wen
8.3.4.1.11.3	□ _o > □ _â > □ _o	
boeha/poeha (290)	<u>behei</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 5.2.68	bohaai
prospecteren (1589)	<u>geprespek</u> <i>De Volksstem</i> : 24.12.88	geprospek(teer)
proberen (1581)	<u>prebeer</u> <i>De Volksstem</i> : 13.12.73, 31.1.74, 28.8.75, 25.10.82, 26.2.84, 23.4.88 <i>De Voortrekker</i> : 15.2.99 <i>Land en Volk</i> : 16.2.92, 19.4.92, 7.6.92, 20.7.93	probeer
prison (1580)	<u>priseniers</u> <i>De Volksstem</i> : 28.8.75	prisoniers
ruim (1171)	<u>rejaal</u> <i>Land en Volk</i> : 29.8.95	rojaal
revolutie (1672)	<u>revelutie</u> <i>De Volksstem</i> : 16.9.76	revolusie

8.3.4.1.12 Vokaalverhogings

8.3.4.1.12.1 e-verhoging

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
beet(hebben) (207)	<u>biet, stiek, briek, komedie, wier,</u> <u>krief, tien</u>	beet, steek,
steek/steken (1913)	<i>De Pers:</i> 1.6.98	breek, komedie,
breken (333)	<i>De Volksstem:</i> 3.10.73, 17.1.74, 21.2.74	weer, kreef,
komedie (1005)	<i>Land en Volk:</i> 8.9.92, 18.4.95, 30.1.96	teen
weer/weder (2353)		
kreeft (1035)		
tegen (2013)		

8.3.4.1.12.2 o-verhoging

over (1433)	<u>oer en oek (en samestellings soos:</u>	oor, ook
ook (1379)	<u>oerdink, oervloed, oerbly, ens.)</u>	(oordink)
	<i>De Lydenburger:</i> 3.5.98, 31.5.98, 28.6.98	oervloed, oerbly)
	<i>De Nieuwe Republikein:</i> 25.1.95, 5.4.95, 23.4.96, 3.9.96, 28.6.99	
	<i>De Pers:</i> 3.3.92, 10.3.92, 31.3.92, 28.4.92, 2.6.92, 7.7.92, 18.8.92, 1.9.92, 8.12.92, 15.12.92, 29.12.92, 5.1.93, 19.1.93, 2.2.93, 9.2.93, 16.2.93, 9.1.95, 14.8.95, 6.10.95, 8.4.96, 22.4.96, 21.10.96, 17.3.97, 15.7.97, 1.9.97, 31.1.99, 28.3.99, 6.6.99, 15.8.99	
	<i>De Potchefstroomer:</i> 6.11.91, 13.11.91, 4.12.91, 24.12.91, 18.3.92	
	<i>De Volksstem:</i> 3.10.73, 17.1.74, 31.1.74, 21.2.74, 30.9.76, 11.1.82, 26.2.84, 4.6.85, 1.10.85, 22.10.85, 1.11.88, 10.12.88, 17.12.88, 24.12.88, 6.3.90, 6.11.92, 7.12.92, 21.6.93	
	<i>De Voortrekker:</i> 18.3.98, 26.3.98, 9.4.98, 30.4.98, 15.7.98, 30.7.98, 14.9.98, 24.9.98, 9.10.98, 19.10.98, 19.11.98, 3.12.98, 15.2.99, 22.4.99, 10.6.99, 28.6.99, 5.7.99, 15.7.99, 22.7.99, 26.7.99, 29.7.99, 16.8.99, 23.8.99, 30.8.99, 2.9.99	

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
	<p><i>Land en Volk:</i> 12.1.92, 19.1.92, 26.1.92, 2.2.92, 16.2.92, 1.3.92, 8.3.92, 15.3.92, 22.3.92, 29.3.92, 5.4.92, 19.4.92, 31.4.92, 4.8.92, 8.9.92, 10.11.92, 24.11.92, 12.1.93, 26.1.93, 2.2.93, 4.5.93, 1.6.93, 31.5.94, 7.6.94, 21.6.94, 23.8.94, 6.9.94, 8.11.94, 15.11.94, 13.12.94, 26.3.96, 3.12.96, 22.9.97, 25.9.98, 25.7.99</p> <p><i>Ons Volk:</i> 17.10.95, 23.11.95, 14.12.95, 21.12.95, 7.1.97, 27.3.97, 10.4.97, 1.5.97, 12.5.97, 23.6.97, 30.6.97, 3.7.97, 7.7.97, 1.9.97, 4.9.97, 8.9.97, 5.2.98, 26.2.98, 11.3.98, 16.7.98</p> <p><i>Rand Post:</i> 4.3.98, 8.3.98, 23.3.98, 10.5.98, 13.5.98, 26.8.98, 28.12.98</p>	
kloof/-en (982) zoals (532) gooi(en) (694) opinie (1399) mooi (1227) mogenlijk (1220) bovenst (oor- treffende trap van boven) (324) geloven (629) groot (721) voor- (2292) boos (310) oompje (1379)	<p><u>soeppie, kloef, zoes, goei, oepienie</u> <u>moeie, moentlijk, boentoe, gloe, groet</u> <u>voer-, s/zoentoe, boes, oempie, boeland</u></p> <p><i>De Nieuwe Republikein:</i> 7.10.97</p> <p><i>De Pers:</i> 16.2.93, 15.7.97, 16.3.98 1.6.98, 28.3.99</p> <p><i>De Potchefstroomer:</i> 4.12.91</p> <p><i>De Volksstem:</i> 14.3.74, 9.4.88</p> <p><i>De Voortrekker:</i> 30.4.98, 15.2.99, 28.6.99</p> <p><i>Land en Volk:</i> 26.1.92, 15.3.92, 1.6.93, 21.6.94, 10.1.95</p> <p><i>Ons Volk:</i> 17.10.95, 21.12.95, 30.5.96, 1.9.97, 8.9.97, 11.3.98</p> <p><i>Rand Post:</i> 10.5.98</p>	<p>sopie, kloof, soos, gooi, opinie, mooie, moontlik boontoe, glo, groot voor- soontoe, boos, oom- pie, boland</p>

8.3.4.2 AFWISSELING VAN VORME MET OF SONDER DIE HALF-
VOKAAL

zeer/erg/ baie (182)	<p><u>baja/banje/baaijeng/bijan, ens.</u></p> <p>banje - Volop vanaf vroegste blaaie</p> <p>banja - Volop vanaf vroegste blaaie</p> <p>baing - Eerste maal <i>De Volksstem:</i> 4.6.85 - hierna volop</p> <p>banjan - <i>De Transvaalsche Argus:</i> 31.7.66, 14.8.66</p>	baie
-------------------------	---	------

A

B

C

- banjer - *De Nieuwe Republikein:*
18.5.94
De Transvaalsche Argus:
2.10.66
- banjac - *De Transvaalsche Argus:*
4.12.66
- baije - *De Transvaalsche Argus:*
29.7.68
- baijer - *De Transvaalsche Argus:*
29.7.68
- baaijing - *De Volksstem:* 13.12.73,
31.1.74
- baaijeng - *De Volksstem:* 17.1.74,
31.1.74
- banjang - *De Volksstem:* 28.8.75
- bajang - *De Transvaal:* 6.3.75
De Volksstem: 28.8.75
De Voortrekker: 15.7.98
Land en Volk: 28.9.98
- bainja - *De Pers:* 17.3.97
De Volksstem: 17.12.88
- baaije - *De Transvaalsche Argus:*
29.7.68
- *Land en Volk:* 13.10.92
- baiya - *Land en Volk:* 10.11.92
- bya - *Land en Volk:* 27.12.94
(drie maal)
- baja - *De Nieuwe Republikein:*
22.7.97, 28.10.97
De Voortrekker: 20.5.99
Land en Volk: 13.6.99
Ons Volk: 2.7.98
- bainje - *De Pers:* 17.3.97
De Volksstem: 17.12.88
Rand Post: 8.3.98,
10.5.98, 26.8.98
- baaija - *De Voortrekker:* 11.3.99
- baya - *De Nieuwe Republikein:*
21.6.99
De Pers: 27.6.99

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
Daniël	<u>Daainjel</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 11.3.68	Daniël
Gideon (671)	<u>Gidejon</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 18.12.66	Gideon
ei(eren) (506)	<u>ijers</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 19.7.73	eiers
liberaal (1110)	<u>lieberjaal</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 7.2.67	liberaal
moeilijkheid (1218)	<u>moeijelykheid</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 13.6.67	moeilikheid
poeder/poeier (1547)	<u>poejers</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 31.1.74	poeiers
Pretoria	<u>Pertoorja</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 27.5.68 <i>De Voortrekker:</i> 30.8.99	Pretoria
rood rooi (= perk, las, droë rivier- dal wat na swaar reën weer water bevat) (1707, 1709)	<u>Rooijes</u> <i>De Voortrekker:</i> 31.12.98	rooies
spesiaal (1875)	<u>spesjaal</u> <i>De Voortrekker:</i> 22.7.98	spesiaal
vader (2150)	<u>vajer</u> <i>De Pers:</i> 2.6.92	vader
8.3.4.3 KONSONANTVARIANTE		
8.3.4.3.1 [p] > [b] > [p]		
proberen (1581)	<u>bebeer</u> <i>De Voortrekker:</i> 31.12.98, 15.2.99	probeer
hoop (815)	<u>hoob</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 17.7.66	hoop

8.3.4.3.2 [b] > [p] > [b]

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
bandiet(-en) (189)	<u>pandiete</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 25.1.95	bandiete
betalen/-ling (242)	<u>petaal/petaaling</u> <i>De Volksstem:</i> 13.12.73, 31.1.74, 21.1.74 <i>The Transvaal Advocate:</i> 15.8.74	betaal betaling
betekenen (242)	<u>peteken</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 19.7.73	beteken

8.3.4.3.3 [d] > [l] > [d]

dat (410)	<u>lat</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 25.1.95, 22.3.95, 5.4.95 <i>De Pers:</i> 30.3.98, 6.1.98, 30.5.99 <i>De Volksstem:</i> 9.10.75, 9.9.76, 30.9.76, 7.10.76 <i>De Voortrekker:</i> 30.4.98, 15.7.98, 3.9.98, 24.9.98, 19.10.98, 22.7.99, 23.8.99, 30.8.99, 2.9.99 <i>Land en Volk:</i> 23.8.94	dat
dat (410)	<u>laat</u> <i>De Volksstem:</i> 17.1.74, 31.1.74, 21.2.74, 14.3.74, 15.8.74, 17.4.75, 11.1.82 <i>De Voortrekker:</i> 11.3.99, 28.6.99, 5.7.99	dat
omdat (1299)	<u>omlat</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 25.1.95 <i>De Volksstem:</i> 9.10.75 <i>De Voortrekker:</i> 24.9.98	omdat

8.3.5 METATESIS

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
advocate (54)	<u>afferkaat/affercaat</u> <i>De Volksstem</i> : 5.9.74, 31.7.75 <i>The Transvaal Advocate</i> : 25.8.74	advokaat
Afrikaner (82)	<u>Aferkaners/Afferkaanders</u> <i>De Volksstem</i> : 19.2.78, 16.8.88	Afrikaners
Februari (544)	<u>Feberwari</u> <i>De Pers</i> : 2.6.92	Februarie
krediet (1034)	<u>kerdiet</u> <i>De Voortrekker</i> : 19.11.95	krediet
patriot (1493)	<u>paterjot</u> <i>De Pers</i> : 28.4.92, 2.6.92	patriot
plezier (1541)	<u>pelsiir</u> <i>De Pers</i> : 1.9.95	plesier
promotie (1587)	<u>permosie</u> <i>Land en Volk</i> : 26.10.93	promosie
proberen (1581)	<u>perbeer/pambeer</u> <i>De Pers</i> : 3.3.92, 31.3.92, 8.4.96, 1.6.98 <i>De Volksstem</i> : 26.3.91, 21.6.93 <i>Land en Volk</i> : 12.1.93, 21.9.93, 26.10.93 13.12.94, 26.3.96, 17.8.98, 17.5.99	probeer
predikant/ prediker (1572)	<u>perdikant</u> <i>De Transvaal</i> : 29.4.80	predikant
present (1574)	<u>persent</u> <i>De Potchefstroomer</i> : 12.2.92 <i>De Transvaalsche Argus</i> : 18.12.66, 27.5.68 <i>De Voortrekker</i> : 3.12.98 <i>The Transvaal Advocate</i> : 31.1.74	present
president (1575)	<u>persident</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 4.12.66	president

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
publizeren (1595)	<u>plebizee</u> <i>De Voortrekker</i> : 11.3.99	publiseer
Pretoria (1576)	<u>Pertoorja/Pettoria</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 27.5.68 <i>De Voortrekker</i> : 22.7.99, 30.8.99 <i>The Transvaal Advocate</i> : 25.8.74	Pretoria
Pretorius	<u>Pertoors/Pertors</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 7.2.67, 13.6.67, 4.7.67, 5.2.68, 1.4.68, 16.2.69, 16.3.69	Pretorius
secretaire (1796)	<u>sikkretaars/sekertaarsse/sakketaars</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 31.7.66, 29.7.68, 16.3.69	sekretaris
thesaurier (2041)	<u>tresorier</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 31.7.66, 24.11.68	tesourier

8.3.6 DIE OORGANG VAN [n] TOT [ŋ] IN DIE OMGEWING
VAN [r] + VOKAAL

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
doring (Nederlandse dialekte) doorn (Koenen 1974:299)	<u>doorn</u> <i>De Pers</i> : 15.7.97 <i>De Volksstem</i> : 17.1.74	doring
hoorn (Koenen 1974:537)	<u>hoorn/horens</u> <i>De Voortrekker</i> : 29.7.99 <i>Rand Post</i> : 29.9.98	horing
koring (Nederlandse dialekte) (Koenen 1974: 648)	<u>koorn/koren</u> <i>De Nieuwe Republikein</i> : 8.3.95 <i>De Pers</i> : 15.8.99 <i>De Transvaalsche Argus</i> : 18.9.66, 10.1.67, 4.7.67 <i>Land en Volk</i> : 25.7.98 <i>Ons Volk</i> : 7.7.97	koring

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
kussen (1060)	<u>kussen/-s</u> <i>Rand Post:</i> 26.8.98	kussing

8.3.7 RONDING

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
spelen (1868)	<u>speul/speuletjies/verspeul ens.</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 3.3.96, 19.9.99 <i>De Pers:</i> 5.1.93, 16.2.93 <i>De Potchefstroomer:</i> 18.3.92 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 18.9.66, 10.1.67, 4.7.67 <i>De Volksstem:</i> 13.12.73, 31.1.74, 15.8.74, 4.9.75, 7.10.76, 18.11.76, 26.2.84 <i>De Voortrekker:</i> 3.9.98, 14.9.98, 19.10.98, 11.3.99, 18.3.99, 7.6.99, 22.7.99, 30.8.99 <i>Land en Volk:</i> 26.1.92, 25.8.92, 24.10.92, 21.9.93, 31.5.94, 21.6.94, 5.7.94, 23.8.94, 8.11.94, 14.2.95, 14.11.95, 9.2.98, 16.3.98, 25.3.98, 25.5.98, 22.6.98, 25.7.99 <i>Ons Volk:</i> 16.11.95, 25.4.96, 30.5.96, 27.3.97, 1.5.97, 12.5.97, 16.6.97 <i>Rand Post:</i> 23.3.98, 10.5.98, 26.8.98 <i>The Transvaal Advocate:</i> 25.8.74	speel
tegen (2013)	<u>teun/hierteun/teunswordig, ens.</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 5.4.95, 26.6.96, 3.5.99, 7.6.99 <i>De Pers:</i> 18.12.92 <i>De Potchefstroomer:</i> 13.11.91, 18.3.92 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 31.7.66 <i>De Volksstem:</i> 17.1.74, 15.8.74, 31.7.75, 7.10.76, 11.1.82, 26.2.84, 23.4.88 <i>De Voortrekker:</i> 15.7.98, 19.10.98, 25.6.99, 5.7.99, 26.7.99, 23.8.99, 30.8.99	teen

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
	<p><i>Land en Volk:</i> 2.2.92, 29.3.92, 4.5.93, 13.12.94, 11.4.95, 18.4.95</p> <p><i>Ons Volk:</i> 23.11.95, 14.12.95, 1.5.97</p> <p><i>Rand Post:</i> 8.3.98, 22.3.98, 26.8.98</p>	
veel (2175)	<p><u>veul/hoeveul/soveul/sofeul/zooveul</u></p> <p><i>De Lydenburger:</i> 31.5.97</p> <p><i>De Pers:</i> 10.3.92, 8.12.92, 18.2.92, 1.9.92, 8.4.96</p> <p><i>De Potchefstroomer:</i> 6.11.91</p> <p><i>De Transvaal:</i> 3.10.77</p> <p><i>De Transvaalsche Argus:</i> 31.7.66, 4.12.66</p> <p><i>De Volksstem:</i> 3.10.73, 15.8.73, 19.2.78, 11.8.88, 16.8.88</p> <p><i>De Voortrekker:</i> 9.4.98, 31.9.98, 14.9.98, 31.12.98, 18.3.99, 10.6.99, 28.6.99, 22.7.99, 9.8.99</p> <p><i>Land en Volk:</i> 12.1.92, 2.1.93, 12.1.93, 26.1.93, 2.2.93, 16.2.93, 29.3.93, 19.4.93, 4.5.93, 1.6.93, 26.10.93, 23.8.94, 13.12.94, 14.2.95, 26.3.95, 8.8.95, 8.4.97</p> <p><i>Ons Volk:</i> 17.10.95, 23.11.95, 14.12.95, 11.4.96, 23.3.96, 20.3.97, 27.3.97, 23.6.97, 10.5.98</p> <p><i>Rand Post:</i> 4.3.98, 10.5.98, 13.5.98, 21.6.98, 26.8.98</p> <p><i>The Transvaal Advocate:</i> 25.8.74</p>	veel
breken (333)	<p><u>breuk</u> (ww.)</p> <p><i>De Potchefstroomer:</i> 18.3.92</p>	breek
groetenis (716)	<p><u>groetneus</u></p> <p><i>De Volksstem:</i> 26.3.91</p>	groetnis
scheren (geschoor) (1758)	<p><u>(kaal) gescheur</u></p> <p><i>De Pers:</i> 18.8.92</p>	geskeer
immers (843)	<p><u>ummers</u> (herhaaldelik)</p> <p><i>De Volksstem:</i> 3.10.73</p>	immers

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
zevende (2436)	<u>zeuvende</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 4.12.66	sewende
medaillon (Fr. leenwoord) (1178)	<u>moedalje</u> <i>Land en Volk:</i> 16.2.98	medalje

8.3.8. SEMANTIESE AFWYKINGS

aanval (25)	<u>aanbei(j)e</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 5.2.68, 16.2.69 - "... van dat ik zoo met de aanbeie geplaag is in de hoof"; "... ik kryg weer de aanbeijen in de rechte schouder".	aanvalle
bedank - (as beleefde vorm vir "afdanken") (198)	<u>bedank</u> <i>De Pers:</i> 1.6.98 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 5.2.68 <i>The Transvaal Advocate:</i> 19.7.73 - "... maar straf hullie, en bedank al de uitlanders ..."	afdank
verwerven bekomen (deftige styl- erlangen) (526)	<u>erlangen</u> <i>Ons Volk:</i> 23.6.97- "... dat het een plaatsje in uw blat dient te erlangen."	verdien
slecht (1820)	<u>leelyk</u> <i>De Pers:</i> 31.3.92 - "... medizyn ... het leelyk gesmaak ..."	sleg
overtuigd (1453)	<u>verkrag</u> <i>De Nieuwe Republikein:</i> 8.2.95 - "Kyk, neef Piet jy het my nou hee te mal verkrag ik is nou glad tegen hom."	oortuig

8.3.9 DIE VOORKOMS VAN [a] IN PLAAS VAN ANDER KLINKERS

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
alsjebliëft	<u>assablief</u>	asseblief
alstublief	<i>Land en Volk:</i> 3.12.94	
(133)		
bezig	<u>bezag</u>	besig
(254)	<i>Land en Volk:</i> 7.6.94	
baviaan	<u>bobajane/babejaan</u>	bobbejaan
(196)	<i>De Volksstem:</i> 5.9.74	
	<i>Land en Volk:</i> 16.2.92	
betamelijk	<u>batamelyk</u>	betaamlik
(242)	<i>Ons Volk:</i> 23.6.97	
danig	<u>danag</u>	danig
(408)	<i>De Transvaalsche Argus:</i> 17.7.66, 11.12.66, 28.8.66, 5.2.68	
dat is	<u>das</u>	dis
(410)	<i>De Volksstem:</i> 15.8.74 (etlike kere)	
dieszelfde	<u>datzelfde</u>	dieselfde
(434)	<i>De Transvaalsche Argus:</i> 1.7.68	
dertig	<u>dertag</u>	dertig
(422)	<i>Land en Volk:</i> 13.12.94	
geleren	<u>galeer</u>	geleer
(624)	<i>Land en Volk:</i> 29.3.92	
kordaat	<u>kardaat</u>	kordaat
(1020)	<i>De Pers:</i> 30.3.98	
kastig	<u>kasta</u>	kastig
castig	<i>De Pers:</i> 30.5.99	
(363)		
constitutioneel	<u>konstitusionele</u>	konsti=
(389)	<i>Land en Volk:</i> 21.9.93	tusionele
kasboek	<u>kassaboek</u>	kasboek
(929)	<i>De Potchefstroomer:</i> 28.12.99	

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
alligator (131)	<u>lakwanen</u> <i>De Pers:</i> 20.10.97	likkewane
krokodil (1043)		
lastig (1087)	<u>lastag</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 31.1.74	lastig
machtig (1156)	<u>magtag/mastag/allekastag</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 28.8.66 <i>Land en Volk:</i> 18.4.95	magtig
malkaar mekaar (1162, 1187)	<u>makaar/agter makaar/bij makaar/ deurmakaar/ondermakaar/uitmakaar, Helpmakaar</u> <i>De Pers:</i> 2.6.92, 25.4.92, 16.2.93 <i>De Transvaalsche Argus:</i> 2.10.66, 1.4.68, 29.7.68, 24.11.68 <i>De Volksstem:</i> 13.12.93 <i>De Voortrekker:</i> 22.7.98, 31.12.98 <i>Land en Volk:</i> 12.1.92, 16.2.92, 8.3.92, 15.3.92, 6.10.92, 24.10.92, 21.9.93, 30.11.93, 13.12.94, 27.12.94, 14.2.95, 26.3.96, 24.11.97, 26.10.98, 9.11.98 <i>Rand Post:</i> 26.8.98, 27.9.98, 28.12.98 <i>The Transvaal Advocate:</i> 14.9.73, 9.8.73	mekaar
mijnheer (1205)	<u>maneer</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 7.2.67, 1.4.68, 16.2.69, 16.3.69 <i>De Volksstem:</i> 20.6.74, 26.3.91	meneer
mineralen (1208)	<u>manieralen</u> <i>De Volksstem:</i> 13.12.73	minerale
misschien (1212)	<u>maskien/maskie/masschie/maschie/ almaskie</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 2.10.67, 16.3.69 <i>De Volksstem:</i> 31.1.74, 28.8.75, 16.9.76 <i>The Transvaal Advocate:</i> 16.8.73	miskien

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
motto (1232)	<u>matto</u> <i>De Volksstem</i> : 14.3.74	motto
nieuwsgierig (1275)	<u>nieuwschierag</u> <i>De Voortrekker</i> : 20.5.98	nuuskierig
nodig (1277)	<u>nodag/noodag</u> <i>De Pers</i> : 30.3.98 <i>Ons Volk</i> : 16.6.97	nodig
omstandigheid (1312)	<u>omstandagheid</u> <i>Ons Volk</i> : 16.6.97	omstandighede
perceel (1504)	<u>parceelee</u> <i>Land en Volk</i> : 1.3.92	persele
-achtig (1629)	<u>rooibekagtag</u> <i>De Pers</i> : 30.3.98	rooibekagtig
republiek (1665)	<u>Raappublik/Rapebliek</u> <i>De Volksstem</i> : 17.4.75	Republiek
onbekend in ABN (kebab?)	<u>sasaatie</u> <i>Land en Volk</i> : 4.5.93	sosatie
secretaris (1796)	<u>sekataars</u> <i>De Voortrekker</i> : 15.7.98	sekretaris
stemmigheid (1925)	<u>stemmagheid</u> <i>Ons Volk</i> : 16.6.97	stemmig
smous (1841)	<u>smaus</u> <i>De Transvaalsche Argus</i> : 28.8.66	smous
Zoeloes (2451)	<u>Sula/Soelas/Zula</u> <i>De Transvaal</i> : 3.10.77 <i>De Transvaalsche Argus</i> : 29.7.68 <i>The Transvaal Advocate</i> : 9.8.73	S/Zoeloe
tante(s) (2005)	<u>tanta(s)</u> <i>De Voortrekker</i> : 2.9.98 <i>Land en Volk</i> : 23.8.94, 9.11.98 <i>The Transvaal Advocate</i> : 31.1.74	tante(s)

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
slegs patrijs (1019)	<u>tarantaale</u> <i>De Voortrekker:</i> 3.12.98	tarentale
twistachtig twistgierig (2115)	<u>twistag</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 9.8.73	twistig
vagebond (2152)	<u>vagabonden</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 27.5.68	vabonde
verdrietig (2198)	<u>verdrietag</u> <i>The Transvaal Advocate:</i> 9.8.73	verdrietig
vinniger (2263)	<u>vinnagter</u> <i>De Pers:</i> 15.7.97	vinniger
-lemoen (1100)	<u>waterlamoen</u> <i>De Volksstem:</i> 13.12.73	waatlemoen
winderig (2388)	<u>windarig</u> <i>De Transvaalsche Argus:</i> 13.6.67	winderig

8.3.10 VOORNAAMWOORDPATRONE

De Nieuwe Republikein:

wat kan zowel naar personen als naar zaken vragen (2339) wat man wat vlees etc. in meer platte= taal ook na vraende aanw. vnwe. (410)	8.2.95: "... <u>wat</u> kandidaat bekend staat ..."; "wie <u>dat</u> gekies is ..."	... watter wie gekies is ...
zijn (2444)	<i>De Pers:</i> 18.8.92: "Ik kan Oom Klasie van Pretoria <u>zy</u> dinge iets vertel ..."	... se ...
... of ... (1293)	"Ek wonder <u>dat</u> die enkele ouwes wat <u>nog</u> daar is ..."	... of ...
Vgl. bo (2339)	2.6.92: "Op <u>wat</u> manier ..." <i>Ons Volk:</i> 1.5.97:	... watter ...
waarmede (2329)	"... <u>wat</u> hul ons mee bang maak."	... waarmee ...

8.3.11 VOORSETSELWYSIGINGE

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
	<i>De Nieuwe Republikein:</i>	
tegen (voor een gebeurtenis in verband met de tijd ...) (2013)	25.1.95: "hulle het nou <u>by</u> die tyd ..."	... teen ...
iemand de groetenis doen (716)	<i>De Pers:</i> 31.3.92: "groetneus <u>by</u> die ou vrouw ..."	... vir/aan ...
voor (2293)	"... <u>met</u> een paar dage zal ik ... kom kuier"	... vir ...
	<i>De Transvaalsche Argus:</i>	
"kwaad op mij" (1061)	10.2.67, 18.1.68, 16.2.69 "... is neef Pauwel ook <u>op</u> my kwaad"	... vir ...

8.3.12 WOORDESKAT

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
onderwijs (Koenen 1974: 922)	<i>De Lydenburger:</i> 3.5.98: "... bekwaam om Engels <u>te</u> <u>onderwys</u> ..."	... te doseer ...
malkaar/ malkander (Koenen 1974: 796)	<i>De Transvaalsche Argus:</i> 14.8.66: "malkander"; 2.10.66: "... om my geld te vraag die myn overleede ou neef <u>gelekateer</u> "	mekaar
rekenen (Koenen 1974: 1129)	7.2.67: "ze <u>zyfer</u> dat geen smous voor haar kon verneuk nie (herhaaldelik) <i>De Potchefstroomer:</i> 3.2.98 <i>De Volksstem:</i> 17.4.75: "Bij mij <u>sekse</u> /bij mij <u>six</u> " <i>Rand Post:</i> 22.3.98, 19.4.98	... reken ... by my kool
loopbaan (Koenen 1974: 773)	"Die man het stellig 'n <u>baantje</u> nodig", "... of die man ook 'n beter <u>baantje</u> gekrij het dan wat hij hier in Afrika gehad het" 27.9.98: "Nu grijp hij di lijn, en begint te <u>palm</u> "	loopbaan in te trek (Ander beteke= nis - in te palm = versamel)

8.3.13 WEGLATINGS: VOORWERP-, WEDERKERENDE
VOORNAAMWOORD-, VOORSETSEL-

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
"tot lid van de -raad verkies" (2211)	<i>De Lydenburger</i> : 3.5.98: "hulle jou School Commissie lid gekies het"	... hulle jou <u>tot/as</u> ...
ik herinner mij (784)	<i>De Nieuwe Republikein</i> : 8.2.95: "Ja dat is waar nou herinner my iets"	... herinner <u>ek</u> my iets ...
ik herinner mij (784)	<i>De Pers</i> : 28.2.92, 2.6.92: "Neef, dink nou herinner my iets"	<u>ek</u> dink ... onthou <u>ek</u> iets ...
ik zal u ... schrijven" (1784)	<i>De Transvaalsche Argus</i> : 28.8.66 <i>De Voortrekker</i> : 8.3.99: "... schryf mij tog as jou blief ..."	... skryf tog <u>aan/vir</u> my ...
de <u>menschen</u> ver= wonderden zich (Refl) (2244)	<i>De Transvaalsche Argus</i> : 18.9.66: "... ik is nie een mens wat hou om in die krant te schrywe.."; 4.12.66: "Ik is verwonder dat ..."	... wat <u>daarvan</u> hou ek verwonder <u>my</u> ...

8.3.14 WOORDORDE IN PREDIKAAT

8.3.14.1 ONTKENNING

... as een van die ontkenings= woorde weggelaat, is dit onder Nederlandse in= vloed gebeur ..." (Scholtz 1965: 24)	<i>De Nieuwe Republikein</i> : 25.1.95: "... daar wort <u>niks nie</u> gedoen nie" 8.2.95: "... weet jy <u>niks ni</u> van di uitslag van di veld= cornet verkiesing ..." 5.4.95: "dit <u>nie</u> die Landeros ze plek is <u>nie</u> om rond te gaan en om ver Baas Piet te zeh waar ... hy moet werk"	... <u>niks</u> gedoen <u>nie</u> ... weet jy <u>niks</u> van ... die uitslag <u>nie</u> ... <u>nie</u> die Landros se plek is om rond te gaan ... moet werk <u>nie</u>
	<i>De Transvaalsche Argus</i> : 11.12.66: "oom Martinus kan <u>nie</u> gelo <u>nie</u> wat een kracht" 4.7.67: "... ik verzekeer jou ik is <u>nie</u> goed <u>nie</u> as ik kwaai is ..."	... kan <u>nie</u> glo watter krag ... <u>nie</u> ... ek <u>nie</u> goed is as ek kwaad is <u>nie</u>

A

B

C

"dat hulle nie verder nie
mot laat opmaak en mislei van
oom Jan ..."

Rand Post: 8.3.98:

"dat hulle nie kon dink nie
dat 'n man eerlik ... voor 'n
saak kon strij ..."

21.6.98: "het hulle glad niet
noodig nie so bang te wees"

... hulle hulle
nie verder moet
taat ... lei
van oom Jan nie

dat hulle nie
kon dink ...
kan stry nie

... glad nie
nodig om so
bang te wees nie

8.3.14.2 PLASING VAN HULPWERKWOORD (MODALE)

"In moderne Ndls.
mag 'n hulpww. in
'n bysin nie deur
'n ander sinsdeel
van die daarop=
volgende infini=
tief geskei word
nie" (Scholtz
1965: 45)

De Pers: 1.6.98:

"lat die pos pad van Swaiser
Rainke naar Christiana moet
gemaak word"

De Transvaalsche Argus: 10.1.67:

"dat ons voor hom verloor
zal"

10.1.67: dat hy nie lang meer
leef zal nie"

De Volksstem: 17.1.74:

"als hy net wou die nooientjies
laat staan ..."

De Voortrekker: 2.9.99:

"boere sal dan so skaars wees
lat mens sal 'n shilling
betaal om een te sien ..."

Land en Volk: 8.3.92.

"mors dood gemaker, net oor hy
de bondel goed wou vir hom
vat"

Ons Volk: 14.9.96:

"Hulle leer dat die duiwel
in die dorpe woon en dat daar=
om die dorpe moet verlaat
worde."

20.3.97: "Jy praat net van
jou maat Joggie en hoe wil jy
met my maak ..."

Rand Post: 21.10.98:

"... hoe men een betoog niet
voeren moet"

... gemaak
moet word ...

... sal ver=
loor ...

... lank sal
leef

... net die
nooientjies
wou laat staan

... 'n sjieling
sal betaal ...

... vir hom
wou vat ...

... dat die
dorpe daarom
verlaat moet
word ...

... met my wil
maak ...

... nie moet
voer nie ...

A

B

C

28.12.98: "al die ander burgers was daarvoor dat die Kandidate al moet in die kamer bly ...

... in die kamer moet bly ...

8.3.14.3 PLASING VAN HULPWERKWOORDE VAN TYD (HET) EN DIE VERLEDE TYD

Ndl: "hij zou geschoten hebben" (Scholtz 1965: 21)

De Nieuwe Republikein: 8.2.95:

"Weet jy dan ni dat hy ... onder di burgers het rond gegaan?"

... rondge-
gaan het ...

"Jy zê dat Lakastanje het rond gery."

... dat ...
rondgery het

De Transvaalsche Argus: 31.7.66:

"... dat R1000 al onder die mense was versprey"

... versprei
was ...

10.1.67: "... wat ik daarzoo al het geverneem"

... al verneem
het ...

Rand Post: 10.5.98:

"... wat die petitie het laat teeken"

... laat teken
het

8.3.14.4 PLASING VAN SKAKELWERKWOORD

De Nieuwe Republikein: 5.4.95:

"... dit lyk ... of hy al begin uitgebak te wort by die publiek"

uitgebak begin
raak

8.3.14.5 PLASING VAN ANDER ELEMENTE

De Transvaalsche Argus: 7.2.67:

"... ik durf mos ni praat ni van hom"

nie van hom
praat nie ...

Ons Volk: 1.9.97:

"di wereld ge darem ... syn agterlyf ver ons nou"

... gee nou sy
agterlyf

De Pers: 31.3.92:

"... aan zoo een verkeerde opvatting van wat waarlyk gemeend is ten goede van hom"

... wat vir
hom ten goede
bedoel is ...

A

B

C

De Volksstem: 11.10.88:

"... en andere ding, wat ik
zou wil graag ons Regeerings
manne op wys"

... waarop ...
ek ons manne ..
sou wil wys

8.3.14.6 ANDER GESEGDE IN PLAAS VAN VERWAGTE

hij geschoten
hebben
(Scholtz
1965: 21)

De Transvaalsche Argus: 4.7.67:

"... en zeker nooit weer gekom
is, om by oom Paul kos te
vraag ..."

... gekom het

Rand Post: 26.8.98:

"n Joodse winkelier wat rijk
geworde is deur die Afri-
kaanders"

ryk geword het

27.9.98: "... anders was hij
(as ni n swemmer) seker
verzuip"

het ... versuip

8.3.15 STATISTIEK

Die verskynsels wat deur 'n eenvoudige ewekansige steek=proef met behulp van 10 000 toevalsyfers aangewys is, is: 01 (Doen, Gaan, Sien, Slaan, Staan), 04 (Klankwisseling), 07 (Ronding), 09 (Die voorkoms van [a] in plaas van ander klinkers), 11 (Voorsetselwysiging) en 14 (Woordorde van/in die predikaat). Van eersgenoemde vier verskynsels word 'n verteenwoordigende syfer vir ATA (Algemene Transvaalse Afrikaans) voorgehou. Deur 'n sistematiese steekproef is die jare 1868, 1878, 1888 en 1898 aangewys.

Tabel 2 - Doen, Gaan, Sien, Slaan, Staan (Vgl. p. 181)

Jaar	ATA	ABA	ATA	ABA	ATA	ABA	ATA	ABA	ATA	ABA
	Doet	Doen	Gaat	Gaan	Ziet	Sien	Slaat	Slaan	Staat	Staan
1868	6	5	25	6	6	6	3	1	12	3
1878	2	-	8	1	3	2	2	2	2	1
1888	3	6	21	5	9	23	2	1	13	7
1898	36	27	74	41	37	55	18	8	43	36
Totaal	47	38	128	53	55	86	25	12	70	47

Die volgende afleidings kan van Tabel 2 gemaak word:

- . Behalwe die vorme ziet/sien is die vorme doet, gaat, slaat en staat identifiserend van die Transvaalse Afrikaans van die vorige eeu.
- . Die vorme doet, gaat, slaat en staat is nie besonder kenmerkend van huidige ABA nie, en is selfs stigmatiserend van die tydperk waarin hulle gebruik is. Dié vorme word vandag as substandaard beskou.
- . Die voorkoms van die woorde doet, gaat, slaat en staat teenoor die huidige ABA se doen, gaan, slaan en staan dui op die vernederlandsing wat in die 20ste eeu plaasgevind het.

Tabel 3 - Klankwisseling (Vgl. pp. 190, 193, 196)

Jaar	Neutralisasie		Vokaalwisseling		Vokaalverhoging	
	ATA	ABA	ATA	ABA	ATA	ABA
	[ə]	[a]	[ɔ]	[u]	[u]	[o]
1868	1	-	16	2	-	18
1878	4	-	4	-	11	7
1888	4	6	6	1	18	11
1898	33	13	11	2	184	121
Totaal	42	19	37	5	213	157

- . Die voorkoms van woorde met klanke soos onder ATA aangedui, naamlik [ə], [ɔ] en [u] in byvoorbeeld pertij/pertymaal, blom-/mot en oek/oer teenoor party, bloem-/moet en ook/oor is identifiserend van die Transvaalse Afrikaans van die vorige eeu.
- . In vergelyking met huidige Kaapse Afrikaans waar verhoging vry algemeen aangetref word, sien die

verhogingspatroon in Transvaalse Afrikaans daar anders uit. Die [o]-verhoging waarvan hier sprake is, is daar gelykmatiger versprei oor 'n groot aantal woorde. In die vroeë Transvaalse Afrikaans is die [o]-verhoging bykans beperk tot oer, oek en hulle variante.

- . As die betrokke woorde waarvan hier sprake is met ABN en ABA vergelyk word, is dit weer eens duidelik dat daar 'n aanleuning by Nederlands plaasgevind het.

Tabel 4 - Ronding (Vgl. p. 203)

Jaar	ATA	ABA
	[ø:]	[e:]
1868	-	-
1878	7	1
1888	4	1
1898	93	27
Totaal	104	29

- . Ook hierdie syfers toon aan dat daar 'n eie vorm (die geronde vorm) in vroeë Transvaalse Afrikaans bestaan het wat van die Nederlandse vorm, sowel as van huidige AB-Afrikaans verskil. Syfers dus wat op 'n vernederlandsing dui.
- . Interessantheidshalwe kan genoem word dat die ronding van die -e (byvoorbeeld seuwe) 'n tipiese 17de-eeuse Suid-Hollandse kenmerk is. Daar kom dit naas sewe voor en illustreer die "stryd" tussen die volkstaal (seuwe) en die leestaalvorm (sewe) (Van Rensburg 1982). Ook Le Roux en Pienaar (1927) maak melding van die feit dat die een vorm vir party sprekers plat sal klink en die ander nie. Tans kom die geronde vorm nie meer in ABA voor nie: [ø:] × [e:].

Tabel 5 - Die voorkoms van [a] in plaas van ander klinkers (Vgl. p. 206)

Jaar	ATA	ABA
	[a]	Ander vokale
1868	18	12
1878	6	3
1888	17	3
1898	136	56
Totaal	177	74

- Die voorkoms van woorde waarin die [a] bo ander vokale gebruik word, onderskryf die identifikasie van dié vorm as tipies van die Transvaalse Afrikaans van die vorige eeu en dui op die vernederlandsing wat in die 20ste eeu plaasgevind het.

8.4 SPELLING EN SPELREÛLS SE AANLEUNING BY NEDERLANDS

8.4.1 SPELLING AS VOORBEELD VAN VERNEDERLANDSING

Hierdie aspek moet beoordeel word in die lig van die reeds behandelde gegewens in 8.3. Aanvullend word nog enkele voorbeelde gegee wat nie by die genoemde verskynsels onder 8.3 tuishoort nie.

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
vatten (2174)	(laat) <u>fat</u> <i>Rand Post: 27.9.98</i>	vat
welvaart (2366)	<u>welvaart</u> <i>De Transvaalsche Argus: 16.3.69</i>	welvaart
voor (2292)	<u>fer</u> <i>Rand Post: 27.9.98</i>	vir
vijg(en) (2260)	<u>feiden</u> <i>De Transvaalsche Argus: 16.3.69</i>	vye

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
vuur- (2323)	<u>firhoutjies/fuurhoutjes</u> <i>Rand Post: 27.9.98</i>	vuur-
vrind/ vriend (2318)	<u>frind/frindinne</u> <i>Rand Post: 27.9.98</i>	vriend/-in
vorm (2309)	<u>form</u> <i>De Transvaalsche Argus: 9.2.69</i>	vorm
veel (2176)	<u>feuls (geluk)</u> <i>De Voortrekker: 18.3.99</i>	veels
schrijven schreef (1785)	<u>geskryv</u> <i>De Transvaalsche Argus: 11.12.66</i>	geskryf
geloof (629)	<u>geloov</u> <i>De Transvaalsche Argus: 10.1.67</i>	geloof
familie (542)	<u>vamilie</u> <i>De Transvaalsche Argus: 2.10.66</i> <i>De Voortrekker: 22.7.99</i>	familie
fluks (557)	<u>vleuks/vluks</u> <i>De Nieuwe Republikein: 9.7.96</i> <i>De Transvaalsche Argus: 5.2.68</i>	fluks
flauw (553)	<u>vlouw</u> <i>De Transvaalsche Argus: 5.2.68</i>	flou
fout (562)	<u>vout(j)e</u> <i>De Transvaalsche Argus: 16.2.69</i> <i>Rand Post: 27.9.98</i>	fout(e)
fris (565)	<u>fris</u> <i>De Potchefstroomer: 18.3.92</i>	fris

8.4.2 DIE SPELREËLS AS VOORBEELD VAN VERNEDERLANDSING

8.4.2.1 INLEIDING

"Die grootste pyniging was die spelwyse"
(Nienaber 1982: 22).

In die voorafgaande gedeeltes is reeds op die vernederlandsing van Afrikaans gewys soos dit in die persoonlike briewe en die spelling¹⁾ daarin aangetref is. Die konsekwensies van die vernederlandsing is derhalwe in sowel die skryfwyse as die reëls en wette wat die skryfwyse bepaal, deurgevoer.

Hierdie afdeling sal hom dus in hoofsaak besig hou met die reëls en wette wat as grondslag van die skryfwyse lê en wat ook die vernederlandsing soos in die vorige afdelings uiteengesit, sou vertoon.

8.4.2.2 BEHOUDENDE AARD VAN SPELLING

Die mens is 'n konserwatiewe wese. Hy verander nie maklik aan die dinge waaraan hy gewoon geraak het nie. So sal 'n mens byvoorbeeld dinge wat deel van sy bestaan en wese geword het, onveranderd laat. Hierdie karaktertrek openbaar homself terdeë in sy skryfgewoontes.

So 'n konserwatisme blyk ook duidelik uit die Afrikaanse spelling. Namate die Standaardnederlands geleidelik deur nie-Standaardnederlands (=Afrikaans) as amptelike

1) Te Winkel 1879: 8 (par. 23) sê dat "... de wijze waarop eene taal geschreven wordt", die spelling heet. Hy voeg hieraan toe: "... ook het hoofdeel harer grammatica, dat de wetten en voorschriften bevat, waaraan men bij het schrijven gehoorzaamt, wordt de Spelling genoemd." Hier word met spelling bedoel die reëls vir die skryf van Afrikaans.

spreektaal in Suid-Afrika vervang is, het die skriftelike voorstellinge nie in dieselfde mate verandering getoon nie. Dit kan toegeskryf word aan die feit dat die konserwatisme van die skrywers hulle gedryf het om te behou waaraan hulle gewoon geraak het — in dié geval 'n Nederlandse skryftaaltradisie wat veral deur die Statebybel en die voorskrifte van leermeesters oorgelewer is.

8.4.2.3 NASIONALE AARD VAN SPELLING

Malan (1963 : 27) wys daarop dat elke taal sy eie klankstelsel besit waarop die spelling gebou kan word. Net soos daardie klankstelsel tot slegs die een taal behoort, so ook behoort sy spelling alleen tot hom. Dit beteken dus dat dié nie-standaardvorm van Nederlands (=Afrikaans)¹⁾ oor 'n klankstelsel wat reeds aan hom eie was, beskik het. Dit is dus logies dat sy spelling daarop gebou moes word en so absoluut sy eie gemaak moet word.

"Solank die skrifbeeld van 'n taal as deel van hierdie volkserfenis saam met die volkstaal omvorm word, sal spelling volkseie tradisie bly en sal dit 'n eie nasionale karakter vertoon en behou" (Malan 1963 : 27).

In die ongerepte voortbestaan van die spreektaal in 'n groot gedeelte van die Kaapkolonie gedurende die 18de eeu, gebou op die fondament wat in die 17de eeu gelê is, is die oorsaak te vinde vir die taal wat aan die einde van die 19de eeu gepropageer sou word en waarvoor daar 'n spellingsistiem gesoek sou word. Hierdie nie-standaardtaal (Afrikaans) was klaar gevorm. Sy mag as spreektaal was reeds te sterk om verbreek te word. Al

1) Kloeke (1950 : 332) kom tot die gevolgtrekking dat die taal van die eerste nedersetters globaal geneem "uit hetzelfde hout was gesneden, dat karakteristiek is voor het latere Afrikaans".

wat gedoen moes word, was om die spreektaal 'n skryfvorm te gee, want 'n nie-standaardvorm van 'n taal het gewoonlik nie 'n skryfvorm nie. Dan het slegs afwerking en poleerwerk vir die toekoms gewag.

Malan (1963 : 92) wys daarop dat dié situasie so maklik anders daar kon uitgesien het: Indien die Nederlandse spelling gedurende die 17de eeu reeds vaste vorm besit het, indien onderwysgeriewe doeltreffend was om die spelings sisteem voort te dra en indien die bodemgesteldheid van so 'n aard was dat dit minder isolasie in die hand gewerk het, sou die spreektaal gedurende die 18de eeu beslis nie die magtige faktor wat mettertyd alles sou oorrompel, geword het nie — dan sou die GRA nooit met hul fonetiese (Afrikaanse) spelling vorendag gekom het nie, want dan sou die Nederlandse tradisie reeds te sterk gevestig gewees het. Dan sou ons ook nie die Afrikaanse taal in sy huidige vorm, ook skryfvorm, geken het nie, maar sou dit soveel nader aan die Nederlandse skryfvorm gestaan het dat nouliks van 'n afsonderlike skryftaal sprake sou gewees het.

8.4.2.4 NIE-STANDAARDNEDERLANDS (AFRIKAANS) AS SKRYFTAAL

Terwyl die nie-standaardtaal as spreektaal ongehinderd sy gang gegaan het, het die eerste pogings om dié voortstuwende spreektaal weer te gee sy kop begin uitsteek. Die vroegste aanduiding hiervan vind ons in die *Lied*¹⁾ van 1795.

Soos reeds in 'n vorige hoofstuk vermeld, is die hele 19de eeu gekenmerk deur sporadiese pogings om die spreektaal weer te gee. Aanvanklik was een of ander bymotief

1) "*Die Lied is ... die oudste doelbewus in Afrikaans gestelde voortbrengsel en daarmee neem ons letterkunde in ons eie taalvorm sy aanvang*" (Nienaber 1942: xi).

daarby betrokke, byvoorbeeld om slawe/swartes te karakteriseer, om te wys op die lae funksie van die taalvorm òf om die spot daarmee te dryf. Later het godsdienstige oorwegings 'n rol gespeel en wou die mense die taal skryf en ter wille van die heil van die Kleurlinge in en om die Paarl die Bybel vertaal. Nóg later was daar diegene wat wou skryf om die spreektaal se ontwil ...

Om watter rede daar ook al gepoog is om die spreektaal weer te gee, is daar blyke van pogings van allerlei mense om bewus of onbewus 'n eie spellingsstelsel daar te stel: Boniface, Cooper, Meurant, die Voortrekkers en ander. Dit was dan veral diegene wat wou skryf om die spreektaal se ontwil dat die jaar 1874 so belangrik is. Dié jaar lei die eerste fase van 'n spellingsstelsel vir die nie-standaardtaal, Afrikaans, in met die brief van Hoogenhout aan S.J. du Toit waarin hy vra om "vaste regels hoe een mens mot spel" (Scholtz 1939 : 240-243).

8.4.2.4.1 Die Patriotsstelsel

Teen 1870 was Afrikaans reeds as spreektaal gevestig, terwyl dit ook in geskifte sy plek begin inneem het. Een van die kenmerkendste verskille tussen Afrikaanse geskifte van vóór en ná die tyd lê veral in die feit dat skrywers soos Meurant en Cooper 'n Nederlandse spelvorm gebruik het, teenoor skrywers soos Hoogenhout en Du Toit wat 'n eie kleding vir hul Afrikaanse geskifte gekies het (Malan 1963 : 154).

Daarom verbaas dit niemand dat Hoogenhout en Du Toit wat 'n eie voorkoms vir die Afrikaanse taal soek, op 25 November 1874 met die eerste spelreëls vorendag kom nie. Die sewe spelreëls wat S.J. du Toit opgestel het, was 'n bruikbare stelsel, omdat dit 'n nie-standaardtaal – wat gewoonlik nie geskryf word nie – se eerste skryftaalfase bestendig het.

Die reëls was (Eerste stadium):

- (i) Ons skryf soos ons praat.
- (ii) Eiename en vreemde woorde behou hulle spelling.
- (iii) z word vervang deur s (behalwe in gevalle onder (ii)).
- (iv) In oop lettergrepe word 'n klinker nooit verdubbel nie: *twé, só*.
- (v) Die wegval van 'n medeklinker word met 'n ' aangedui.
- (vi) Daar word vier e's erken: *e, é, ê, è*.
- (vii) Sch word vervang deur sk.

Dit wat die eintlike spelreëls betref soos dit in *De Zuid-Afrikaan* van 25 November 1874 gepubliseer is. Uit Hoogenhout en Du Toit se skryftaal het tog 'n aantal ongeskrewe reëls (Tweede stadium) voortgevloei wat skynbaar onnodig geag is om in die spelreëls opgeneem te word, aangesien dit reeds vry algemeen deur hul voorgangers gebruik is. Hulle was:

- (i) ch word met g vervang: *slag, tog, ensovoorts*.
- (ii) y word langs f behou. Gesien in die lig van Du Toit se skryf-soos-jy-praat-reël en sy poging om 'n eie, Afrikaanse spelling tot stand te bring, is dit eienaardig dat hy hom in dié geval nie van die Nederlandse voorbeeld losgemaak het nie daar vroeëre skrywers, onder andere Pannevis, vir hom al die weg gebaan het met woorde soos: foor, befordering, fan, ensovoorts (Nienaber en Nienaber 1941 : 70).

- (iii) d en t word op die woordeinde volgens die Nederlandse tradisie behou. Hoewel enkele afwykinge tog voorgekom het (wort), het Du Toit ook hier die historiese tradisie gehandhaaf.
- (iv) ij word met y vervang, maar ei word naas laasgenoemde teken behou. Alhoewel Du Toit dus reeds h eie, ingeslane Afrikaanse weg betree het, blyk die spore van h teruggryp na Nederlands ook in dié vroeë stadium reeds duidelik – h teruggryp wat selfs in die laaste kwart van die 20ste eeu nog lewend is. Selfs vandag nog word dié Nederlandse beginsel van onderskeiding tussen ei en y gehandhaaf, alhoewel hul reeds in Du Toit se tyd dieselfde uitspraak gehad het.
- (v) Stom w val weg, behalwe voor u: pou x ruw. Ook hierdie ongeskrewe reël het nog gedeeltelik aan die historiese tradisie vasgekleef ten opsigte van woorde soos ruw.
- (vi) au word ou.

Hierdie geskrewe en ongeskrewe reëls was h lofwaardige poging wat deurgevoer is in h tyd toe al wat Afrikaans was, verfoei is. Die grootheid van hierdie reëls lê dan ook in die suksesvolle deurvoering van die meeste daarvan om die basis van die huidige Afrikaanse spelling te vorm (Malan 1963 : 164).

Die wens wat skrywers soos Du Toit en Hoogenhout uitgespreek het, naamlik dat h spraakkuns saamgestel moet word, word verwesenlik in die uitgee van die *Eerste Beginsels van die Afrikaanse Taal* in 1876 deur die GRA. Hierdie werk is later dan ook aangevul deur Du Toit se *Fergelykende Taalkunde fan Afrikaans en Engels* (1897).

Tot ongeveer 1896 het die Patriotspelling¹⁾ (behalwe die reeds behandelde reëls) nie veel van die Nederlandse voorskrifte verskil nie. Tot in hierdie stadium het die spellingstelsel, nieteenstaande sy aanvaarde fonetiese grondslag, in sy geheel ook nie van die latere VNS²⁾ verskil nie en is trouens baie spelvorme vasgelê waaraan later in die Akademiespelling erkenning verleen sou word, byvoorbeeld *almal*, *heeltemal*, *miskien*, *enigsins*, *affêre*, *amper*, *juistement*, *ensovoorts* (Malan 1963 : 168; ook Le Roux 1941 : 98).

Miskien juis as gevolg van die feit dat die spelling in hierdie stadium weinig van die latere VNS verskil het, het dit soveel algemene byval gevind en is dit so naastiglik nagevolg. Spoedig het egter ander wysiginge (stadium drie) gevolg wat die spellinggeskiedenis 'n ander verloop besorg het. Die meer ingrypende vereenvoudiginge watingetree het, was onder andere:

- (i) v word deur f vervang³⁾: *fan*, *feul*, *foorgestel* - 'n verandering wat nie alleen in die redaksionele kolomme nie, maar ook in die ander rubrieke deurgevoer is (Steyn 1931 : 14-15). In 'n kort gediggie gee Du Toit die lot van die letter V weer:

Nou fat jou goed, myn sussi V,
En trek na Holland o'er di sé
Want daar in Holland is jou huis
In Afrika is jy ni tuis" (in Nienaber 1940 : 35).

- (ii) y in plaas van ei: *waarhyd*, *gesky*.

- (iii) ek in plaas van ik.

1) Vergelyk ook: Lätti (1978).

2) Vereenvoudigde Nederlandse Spelling.

3) Vergelyk ook die *Patriotwoordeboek* (Van der Merwe 1968(b) : 161).

- (iv) ie-klank in geslote lettergrepe verdubbel: siin,
diip; terwyl i in oop lettergrepe voorkom:
briif x briwe.
- (v) Ten spyte van bogenoemde drastiese spellingher=
vormings het S.J. du Toit nooit die t vir d (aan
die einde van woorde) ingevoer nie.

S.J. du Toit se vertaling van Psalm 23 illustreer die toe=
passing van sy spelreëls:

"n Psalm van Dawid.

Jehowa is myn Herder; my ontbreek niks ni.

2. Hy laat my lê in 'n wy fan jeugdige gras Hy
ly my sutjiis langs waters om te rus.

3. Hy fersterk myn siil; Hy ly my in paje fan
geregtigheid om syns naams wil.

4. Al gaan ek deur di kloof fan doodskadewe,
ek frees geen kwaad ni, want U is met my;
uw knopkiri en wandelstok fetroos my.

5. U dek 'n tafel oor myn angesig foor di oog
van myn teenstander; U salf myn hoof met
oli; myn beker is o'erlopend fol.

6. Net goedhyd en barmhartigheid sal my volg al
myn lewensdage, en myn woning sal wees in
Jehowa's huis fer lange dage" (Raidt 1971 : 215).

'n Laaste opmerking: Hoogenhout en Du Toit was heel waar=
skynlik vertrouwd met die Nederlandse spellingstelsels
van Siegenbeek en De Vries/Te Winkel (Malan 1963 : 164).
Daarom het hulle seker besef dat 'n navolging van 'n fone=
tiese beginsel (skryf soos jy praat) hul nader aan hul
doel, dit wil sê 'n eie Afrikaanse taal met 'n eie Afri=
kaanse spelling sou bring. Die vraag bly egter onbe=
antwoord waarom hulle dit nie van die begin af ten volle
deurgevoer het nie — 'n deurvoering wat die Afrikaanse
taal nie Hollandse kloppe sou aangetrek het nie, maar hom
kaalvoet sy eie gang sou laat gaan het. Die rede lê

dalk opgesluit in een van twee moontlikhede: hulle wou ðf nie te radikaal wees nie ðf hulle was nie kundig genoeg nie.

8.4.2.4.2 Die sisteem van die A.T.V.¹⁾

Die toenadering van Nederlands (deur die Taalbonders) aan Afrikaans deur middel van die spelling is ongelukkig deur ds. S.J. du Toit as 'n bedreiging vir Afrikaans gesien (Malan 1963 : 177). Dit het 'n wig tussen die twee groepe (Nederlandse voorstanders en voorstanders van Afrikaans) ingedryf, waardeur die strewe na die erkenning van Afrikaans verflou het en die bereiking van die einddoel (eie kleeed vir Afrikaans) aansienlik vertraag is. (Vergelyk ook Du Plessis 1983 : 135 en verder.)

In hierdie stadium het die voorstanders van Afrikaans besef dat hulle die Afrikaanse taalstryd alleen kon voortsit onder die dekmantel van 'n ander kleeed. Die vereenvoudiging wat deur die Taalbonders in die Nederlandse spelling in Suid-Afrika aangebring is, het juis so 'n skuiling²⁾ gebied. Hierna het die voorstanders van Afrikaans gegryp.

Met die koms van De Waal en sy blad *De Goede Hoop* het ook 'n nuwe spellingstelsel in Afrikaans vorm begin aanneem.

Malan (1963 : 175) meld dat die Patriotnasmaak, sowel as die radikale aard van die Patriotspelling, soveel teenkanting in hierdie stadium ondervind het dat 'n meer konserwatiewe spelstelsel in Afrikaans die enigste moontlike uitweg was.

1) Afrikaanse Taalvereniging.

2) Vergelyk M.E.R. (1972 : 102) se beeld van die Yslandpapawertjie.

"So 'n stelsel sou in die omstandighede betreklik naby aan die V.N.S.¹⁾, wat toe reeds deur die Taalbonders aanvaar is, moes staan, want alleen hierdeur sou onnodige kritiek en teenkanting uitgeskakel word" (Le Roux 1941 : 99).

De Waal se werkywer is uiteindelik in die stigting van die A.T.V. vergestalt. 'n Kommissie is sommer dadelik benoem om die spelling te reël — dít was van die allergrootste historiese belang, want dit was die eerste aanstelling van 'n algemene spellingkomitee. Die eerste volledige stel Afrikaanse spelreëls sou die gevolg wees en die amptelike aanvaarding van die spelreëls deur 'n vereniging die resultaat.

In Desember 1907 het die Kommissie van die A.T.V. belas met die spellingkwessie die volgende stel spelreëls daargestel:

- (i) Teenoor die skryf-soos-jy-praat-beginsel van die Patriotters het die A.T.V. twee grondbeginsels gestel, naamlik (a) Respekteer die oog en (b) Respekteer die oor.

Die eerste beginsel formuleer hulle soos volg:

"Als die spelling van 'n woord te veel afwyk van die gebruiklike spelling, dan lyk so 'n woord onnodig vreemd en skok nie alleen die leser nie, maar kan ook misverstand veroorsaak. Daarom het ons probeer om so veel moegelik by die vereenvoudigde Nederlandse spelwyse te bly ..." (Ons Taal, 3 (3/4) Mrt./Apr. 1909 : 1-3).

Dit beteken dus dat die historiese beginsels gehandhaaf word vir sover dit met die V.N.S. ooreenstem — 'n stap terugwaarts, nader aan Nederlands dus.

1) Vergelyk: Buning (1930 : 16).

Die tweede beginsel lui soos volg:

"... Daarom het ons probeer om soveel moegelik h woord te spelle soals h beskaafde Afrikaner dit langsaam en bedaard uitspreek, dit wil sê; onse spelling trag om foneties te wees ..." (Ons Taal 3 (3/4) Mrt./Apr. 1909 : 1-3).

Die orige spelreëls wat voorgeskryf is, het in baie opsigte met die Du Toitspelling (Patriotsisteesem) ooreengestem. Hier word voorts gewys op bepaalde gevalle van vernederlandsing of gevalle waarin daar weer eens 'n stap terugwaarts geneem is:

- (i) ei is herstel naas y. Die radikale wysiging van 1897 is omvergewerp en daar is weer eens na die Nederlandse spelreël teruggegryp.
- (ii) Die Afrikaanse gebruik van f deur die Patriotters vir die Nederlandse onderskeiding f en y het ook in die slag gebly. Weer eens is y naas f, in navolging van die Nederlandse tradisie, herstel, alhoewel Afrikaans 'n enkele uitspraak vir hierdie klanke het.
- (iii) ik en ek is weer saam ingespan.
- (iv) Die reëls het ook bepaal dat d na n behou word, ofskoon dit nie in die Afrikaanse uitspraak bestaan het nie. Dit het wel nog in Nederlands voorgekom: kinders, ander, ensovoorts.
- (v) Gesien in die lig van reëls wat 'n sterk Afrikaanse rigting aangedui het, was die teruggryp na vorme soos: als, almal, naar, mijn onnodig behoudend.

Soos ook uit hierdie reëls blyk, is daar telkens na Nederlands teruggegryp. Desnieteenstaande is die sisteem van die A.T.V. toegepas, totdat die stelsel van die Akademie dit in 1915 sou vervang.

8.4.2.4.3 Die Akademieperiode

Hoewel die voorstanders van Nederlands reeds sedert 1897 daadwerklik op die voorgrond begin tree het en in hul strewe vir die behoud van Nederlands in Suid-Afrika in botsing met die voorstanders van Afrikaans gekom het, was dit eers vanaf die Tweede Vryheidsoorlog dat die stryd tussen dié twee taalgroepe geleidelik begin toeneem het (Malan 1963 : 193; Nienaber 1950 : 10).

Die Afrikanergeleedere was in drie verenigings gemobiliseer, naamlik die A.T.G. (in die Noorde), die A.T.V. (Suide) en Onze Taal (OVS - "*om te waak oor die belange van Hollands in die Vrystaat*") (Nienaber 1950 : 10-11). Om egter 'n eenheid van optrede te bewerkstellig, is die Suid-Afrikaanse Akademie op 2 Julie 1909 gestig.

'n Mens sou verwag dat die vasstelling van die spelreëls een van die eerste sake kon wees waarmee die Akademie hom sou besig hou. In werklikheid het die saak anders verloop. Die insig van De Waal, Preller en Postma om eers in hierdie stadium die ondersteuning aan die voorstanders van Nederlands toe te sê, in plaas van 'n eie Afrikaanse spellingsstelsel te bevorder, spreek boekdele. Die 1914-sitting lei egter die begin van die Akademie-spelling in toe die spelreëls (dieselfde as dié van die A.T.V.) voorgelê en met enkele veranderings/uitsonderings aanvaar is, naamlik:

- (i) Slot ee wat in afleidinge en samestellinge behou word (tweede);
- (ii) ij naas y word herstel;
- (iii) Die ê-klank word by woorde van vreemde herkoms as ai weergegee (affaire);
- (iv) Stom w word oral behou (vrouw, ruw);

- (v) jou en u naas jouw en uw; mijn, sijn, ik naas mij, sij, ek (Malan 1963 : 200).

Selfs in die reëls was ook hulle al weer méér behoudend as die A.T.V. In sy geheel bevredig dit die oog van die persoon wat die Nederlandse skryfwyse wou behou, hoewel die onderliggende beginsel van

"vir so ver moontlik, elke klank deur 'n aparte letter voor te stel en gin onnodige letters te gebruik nie"

getrou nagevolg is. Hierdeur het T.H. le Roux daarin geslaag om deur die Akademie 'n spellingsisteen aangeneem te kry wat die Afrikaanse klanke navolg, hoewel dit onder die dekmantel van 'n skynbare Nederlandse voorkoms geskied het (Malan 1963 : 200).

Vanaf 1914 het die Akademie sporadies met nuwe uitgawes van die *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls* vorendag gekom, en wel in die jare 1917, 1921, 1931, 1937, 1953 en 1964. Aangesien die jaar 1925 veral vir die onderhawige onderwerp, die vernederlandsing van Afrikaans, van belang is, staan ons 'n oomblik daarby stil:

- (i) Dit was die jaar waarin Afrikaans amptelik as landstaal naas Engels erken is.
- (ii) Dié erkenning het die kleed van hoëfunksietaal om Afrikaans gehang.
- (iii) Dit sou 'n tweede fase van vernederlandsing inlei, aangesien Afrikaans hom nie, as amptelike taal, altyd opgewasse gevoel het vir sy taak nie. Dit sou veroorsaak dat Afrikaans nouer aansluiting by Nederlands gaan soek het om die gapings wat daar was, te oorbrug of die Afrikaans wat as "plat" aangevoel is met 'n duidelik Nederlandse vorm te vervang.

Die Akademiespelling het inderdaad vanaf 1925 blyke van hierdie teruggryp na Nederlands gegee, net soos die A.T.V.-spelling na 'n behoudender gees ten opsigte van die spelling gesoek het. Dit het uitgeloop op die volgende besluite:

- (i) Daar is as grondbeginsel aanvaar dat daar nie onnodig van die V.N.S. afgewyk moes word nie — 'n beginsel wat selfs vandag in 1983 nog die basis van die Afrikaanse spelling vorm. En dit terwyl Afrikaans nooit ABN was nie!
- (ii) Met die Nederlandse behoud van die slot ee, sowel in afleidinge as samestellings, het die spelling noue aansluiting by Kolloewijn en die A.T.V. gekry, byvoorbeeld tweedens.
- (iii) Een van die mees omstrede gebruike in die Afrikaanse spelling is dié van die aanwending van i en ie vir die [i]-klank. In 1903 het die V.N.S. bepaal dat in Nederlandse en algeheel vernederlandste woorde die [i]-klank deur ie aangedui word, terwyl in oop binnelettergrepe van vreemde woorde die i behou word: individu. Die reëling van die Akademie het in hoofsaak met dié van die V.N.S. ooreengestem, en dit nie slegs ten opsigte van die Afrikaanse en verafrikaanste vreemdeoordegebruik nie, maar ook in vreemde- en leenwoorde. Malan (1963 : 282) vat dié reëling soos volg saam:

"Gedurende die eerste periode (1870 - 1908) het 'n voorskrif bestaan wat nooit weer daarna aanvaar of gebruik is nie; gedurende die tweede periode (1908 - 1940) het 'n Afrikaanse voorskrif gevolg wat in sekere opsigte in die V.N.S. gewortel het en in die derde (1940 tot vandag) is teruggeval op die Nederlandse stelsel."

Om saam te vat: 1870 - 1908: [i]-klank > ii in geslote en i in oop lettergrepe: briif x briwe; 1908 - 1940: [i]-klank > ie in geslote en i in oop lettergrepe: lief x ni/wi; 1940 tot vandag: [i]-klank > word in Afrikaans gewoonlik voorgestel deur ie: k^{ie}rie/k^{ie}rieket/nas^{ie}, terwyl i voor lang a en o, oe en eu staan: un^{ia}al/sp^{io}en. Ook wanneer s tussen twee [i]-klanke te staan kom: divisie/posisie of wanneer die [i]-klank in 'n oop lettergreep voor 'n lang e staan: spasieer, ensovoorts.

- (iv) ei x y: Daar is in Afrikaans geen verskil in uitspraak tussen ei en y nie. Om kultuurhistoriese redes wil ons nie onnodiglik van die Nederlandse spelling afwyk nie, daarom handhaaf ons die Nederlandse verskil tussen ei en y in ons spelling. Vir die Afrikaanssprekende wat weinig kennis van die Nederlandse taalgeskiedenis het, is dit 'n lastige onderskeiding wat in sy eie taal geen sin het nie. Die enigste werklike rede waarom daar vandag vir die onderskeiding ei x y bepleit kan word, is dié van betekenisonderskeiding. Woorde soos reis, rys, lei en ly, feit en fyt mag probleme oplewer. Dieselfde probleem word egter by sy (voornaamwoord) en sy (stof), bly (verheug) en bly (agterbly) deur middel van die sinsverband oorbrug. Máár:

"Weeg ons die waarde van betekenisonderskeiding deur spelling en die eenvoud by die aanleer en aanwending van 'n spellingstelsel teen mekaar op, dan moet, om praktiese redes laasgenoemde seëvier" (Malan 1963 : 289).

- (v) d x t: Aangesien die Patriotters met S.J. du Toit en Hoogenhout aan die spits 'n fonologiese skryfstelsel (skryf-soos-jy-praat) bepleit het, is dit eienaardig dat hulle nooit afgewyk het van die Nederlandse voorskrifte omtrent die gebruik van

d en t nie (Malan 1963 : 292). Die skrywers van die Tweede Beweging en hierna die Akademie het later in dieselfde spore gevolg. Vandag word dieselfde beginsels nagevolg as dié van die Nederlandse spellingsisteem, maar die wisseling d/t word oor die boeg van die beginsel van gelykvoermigheid gegooi.

- (vi) Konsonantverdubbeling: In Nederlands was die tradisie om die medeklinker te verdubbel as die voorafgaande klinker kort is, so oud as die taal self. Dit is dan juis om hierdie rede dat die skrywers in Suid-Afrika selde van hierdie gebruik afgewyk het. In die veldwagtersbriewe, die skryfwerk van die Voortrekkers, Boniface, Cooper, Klaas Waarzegger, die Eerste en Tweede Beweging se skrywers kom geen noemenswaardige afwykings in hierdie verband voor nie (Malan 1963 : 299). Daarom vind ons in die A.W.S. dié reël terug.
- (vii) Die skryfwyse van [f]: Net soos in Nederlands, bestaan daar twee tekens vir hierdie klank in Afrikaans, naamlik f en v. In Nederlands dui hulle egter verskillende klanke aan (f - stemloos, v - stemhebbend). Waarom S.J. du Toit en sy tydgenote met hul grondbeginsel van skryf-soos-jy-praat, nie uit die staanspoor met een van dié tekens weggedoen het nie, slaan 'n mens dronk. Hulle het dit immers met s en z, ch en g en sch en sk gedoen! Was die tradisie dalk te sterk? Hoe dit ook al sy, S.J. du Toit het vanaf Mei 1897 die f vir v gebruik, maar die A.T.V. het die saak in 1908 dadelik weer na die Nederlandse gebruik teruggevoer en dit word tans nog so gebruik. Ook hier, soos in die geval van ei x y, behoort met 'n gebruik gebreek te word wat in sy wese onafrikaans is, wat geen verband met die uitspraak

hou nie en wat weinig waarde ten opsigte van die etimologie besit. (Hierdie siening word ook deur Malan 1963 : 310 gehuldig.)

- (viii) Vreemde woorde: Die Afrikaanse skrywers het die Nederlandse voorbeeld nagevolg waar voorkeur aan die woord in 'n vreemde kleet gegee word. So het die G.R.A bepaal dat c, g, x en z in vreemde woorde behou word.

Met die eerste Akademiëreëls is slegs twee groepe woorde erken, naamlik dié wat heeltemal verafrikaans het, en dié wat nog vreemd is. Daarbenevens het hul die spelling van heelwat klinkers en medeklinkers ooreenkomstig die uitspraak verafrikaans.

"Dit doen hulle in sommige gevalle volgens die voorbeeld van die V.N.S. en andere volgens eie inisiatief" (Malan 1963 : 338).

Die A.W.S. van 1921 het die ingeslane weg van die Akademie nagevolg, en in 1931 is daar vir die eerste keer in die Afrikaanse spelreëls voorsiening gemaak vir 'n groep waarin wissel spellinge voorkom. Die verafrikaansing van vreemde woorde het tot plus-minus 1931 sterk verloop, maar vanaf 1937 is

"... die verafrikaansing van die spelvorm van baie vreemde woorde vertraag ... as gevolg van 'n beleid van teruggang deur die spel-lingkommissie ..." (Malan 1963 : 343).

Vergelyk:

<u>1914/1917</u>	<u>1921</u>	<u>1931</u>	<u>1937</u>	<u>1953</u>
applaus	applous	applous	applaus/ applous	applous
chef/ sjef	sjef	chef/ sjef	chef/ sjef	sjef
paviljoen	pawiljoen	paviljoen/ pawiljoen	paviljoen pawiljoen	paviljoen/ pawiljoen

(ix) Die aanmeakaarskryf van woorde: Ook hier is die voorbeeld van die Nederlands nagevolg:

"Dit kan veral daaraan toegeskryf word dat samestellinge gereglementeer is deur die Nederlandse reëls waardeur Afrikaanse skrywers en lesers, sonder dat hulle selfs enige kennis van dié besondere reëls gedra het, hulle kon koppel aan die skrifbeeld uit die Nederlandse geskifte, veral die Nederlandse Bybel waarmee hulle oor die jare heen vertrouud geraak het"
(Malan 1963 : 350).

Mettertyd het die eenheidsbegripgedagte van De Vries en Te Winkel (1879 : 113) werklik beslag gekry en sou dit plus-minus dertig jaar lank (tot 1953) as rigsnoer dien. Die Akademie breek in die A.W.S. van 1953 finaal met hierdie gedagte, maar die praktyk klou vandag nog hardnekkig hieraan vas.

8.4.2.5 SAMEVATTING

Nienaber (1982 : 22) se uitspraak "Die grootste pyniging was die spelwyse" kom eers tot sy reg in die lig van die voorafgaande bespreking.

Soos dit in der waarheid uit die bespreking geblyk het, het die nie-Standaardnederlands (Afrikaans) wat Standaardnederlands as spreektaal vervang het nie dieselfde ontwikkeling of dinamiese karakter in sy reëls en voorskrifte wat as grondslag van sy skryfwyse lê, getoon nie. Miskien was die opheffing tot amptelike taal te skielik en het die aanvanklike nie-standaardvorm nog nie oor die selfvertroue beskik om homself as skryftaal daar te stel nie. Hoe dit ook al sy, hierdie nie-Standaardnederlands (Afrikaans) het ook in sy skryfreëls en -wette na Nederlands teruggegryp (vergelyk ook Nienaber 1982 : 22) — 'n werkwyse waarvan die spore selfs vandag aan die einde van die 20ste eeu nog duidelik te sien is.

(Vergelyk Tabel 6 - 'n Oorsigtelike weergawe van die Afrikaanse spellingsstelsel (1870 - 1964) op p. 237.)

Tabel 6 - n Oorsigtelike weergawe van die Afrikaanse spellingsstelsel (1870 - 1964)

Patriotsstelsel	ATV-stelsel	Akademie-stelsel
<u>Eerste Stadium</u>		
1. Skryf soos jy praat	Nie onnodig van Nederlands afwyk nie*	Nie onnodig van Nederlands afwyk nie* (1914, 1917, 1921, 1937, 1953 en 1964)
2. <u>z</u> word deur <u>s</u> vervang	<u>s</u> vir <u>z</u> (Ook: <u>t</u> vir <u>th</u> , <u>f</u> vir <u>ph</u> , <u>kw</u> vir <u>qu</u>)	
3. Oop lettergreep: klinkers nie verdubbel nie: <u>twé</u> , <u>sé</u>	Geslote lettergreep - klinkers enkel: <u>twede</u> ; wel op die end <u>ee</u> <u> twee</u> *	1914; 1921: Slot <u>ee</u> in afleidings en samestellings behou* (1917 - enkel in afleidings: <u>twede</u> ; 1937: dieselfde as 1914 en 1921 met uitsondering: voor 'n volgende <u>e</u> - tot 1964)
4. Wegval van medeklinker - gebruik ': da'e	(a) Dae, oor, oë (b) Verdubbeling van medeklinkers voor kort medeklinker*	Konsonantverdubbeling volgens Nederlandse tradisie*
5. Vier e's: (a) en (b) gegé (c) pérd (lank, oop) (d) nê (kort, oop)		
6. Eiename en vreemde woorde behou spelling: <u>Homerus</u>		1914: <u>ai</u> om <u>ê</u> in vreemde woorde voor te stel: <u>populaire</u> (1917: <u>ai</u> deur <u>ê</u> voorgestel; 1937: Vreemde woorde volgens Nederlandse gebruik in drie groepe verdeel)*
7. <u>Sch</u> word <u>sk</u> (skoën)	<u>sk</u> in plaas van <u>sch</u> , <u>c</u> in vreemde woorde: <u>Civiele</u>	
<u>ONGESKREWE REELS SOOS BLYK UIT SKRYFTAAL</u>		
<u>Tweede stadium</u>		
8. <u>Ch</u> word <u>g</u> : slag, tog; <u>x</u> word <u>k</u> , <u>c</u> word <u>k</u> en <u>g</u> word <u>k</u> : eksamen, kwart	<u>g</u> vir <u>ch</u> ; waar <u>c</u> die k-klank verwerf het, word <u>k</u> geskryf: koerant	
9. <u>y</u> word langs <u>f</u> behou*		
10. <u>d/t</u> op end*: goed, het		
11. Stom <u>w</u> val weg, behalwe voor <u>u</u> : pou x ruw	Stom <u>w</u> val weg, maar na <u>u</u> , <u>eu</u> en <u>au</u> behou: getrou, eeuw*	1914: Stom <u>w</u> oral behou: vrouw* jouw, uw
12. <u>y</u> naas <u>ei</u> (<u>ij</u> verwerp)*		
13. <u>au</u> word <u>ou</u> : beskou		1914/1917: <u>au</u> ; 1921: <u>ou</u> ; 1931: <u>ou</u> ; 1937: <u>au</u> en <u>ou</u> ; 1953: <u>ou</u> (applaus/applous)
<u>Derde stadium</u>		
14. <u>ie</u> -klank > <u>ii</u> in geslote en <u>i</u> in oop lettergrepe: briif x briwe	<u>ie</u> -klank > <u>ie</u> in geslote (lief)* en <u>i</u> in oop lettergrepe (ni, wi) (1906: <u>ie</u> in geslote en oop lettergrepe)	<u>ie</u> -klank > <u>ie</u> aangedui; oop binnelettergrepe van vreemde woorde: <u>i</u> (<u>individu</u>)* (1937 - 1964)
15. <u>v</u> word deur <u>f</u> vervang: fan, feul	<u>v</u> word herstel naas <u>f</u> :* volk, Liefde (1908)	1914 - 1964: <u>v</u> en <u>f</u> *
16. <u>y</u> in plaas van <u>ei</u> : waarhyd	<u>ei</u> herstel naas <u>y</u> * (1906: <u>ei</u> en <u>ij</u>)*	1914: <u>ij</u> naas <u>y</u> *; 1917: <u>ei</u> , <u>ij</u> ; 1921: <u>ij</u> > <u>y</u> en <u>ei</u> (= 1964)
17. <u>al</u> mal, heeltemal, miskien, enigsin, affêre, Hollans, follens, oek, mar, lat, an, o'er, da'e, o'e	<u>al</u> mal, heeltemal, miskien, enigsin, affêre, ook, maar, aan, oor, dae, oë, hoofdoel*, hoofdbron*, woorde*, verswakt* gebruik*, dienst*, speel*, onder*, als*, naar*, mijn*	1917: <u>as</u> , <u>al</u> mal, miskien, enigsin (terug by Du Toitreeëls)
18. <u>syn</u> , <u>dyn</u> *		1914: <u>mijn</u> , <u>sijn</u> naas <u>mij</u> , <u>sij</u> * 1917: <u>my</u> , <u>sy</u>
19. <u>d</u> aan einde*; t.s.v. besluit; woordtji	behoud van <u>d</u> en <u>t</u> aan einde ooreenkomstig Nederlandse gebruik*	behoud van <u>d</u> en <u>t</u> aan einde ooreenkomstig Nederlandse gebruik 1914 - 1964)*
20. <u>ek</u> in plaas van <u>ik</u>	<u>ek</u> en <u>ik</u> * <u>d</u> en <u>n</u> behou t.s.v. feit dat dit nie in Afrikaanse uitspraak voorkom nie: kinders, ander*	1914: <u>ik</u> en <u>ek</u> * <u>d</u> en <u>n</u> behou (1914 - 1964)* t.s.v. Feit dat dit nie in Afrikaanse uitspraak voorkom nie Aanmeekaarskryf van woorde - Nederlandse voorbeeld* (1914 - 1953)

* Dui vernederlandsing aan

Hierdie tendens in die spelreëls en voorskrifte het hom ook in ander fasette vergestalt. So het die samestellers van die *Eerste Afrikaanse Skoolatlas* byvoorbeeld van dieselfde grondbeginsels uitgegaan as dié wat deur die opstellers van die Afrikaanse spelreëls gevolg is, naamlik om nie onnodig van die V.N.S. af te wyk nie. Die spelling van name en dorpe wat nie internasionales was nie, het 'n "eie" spelling gekry wat op "die uitspraak volgens die Nederlandse ortografie" (*Die Huisgenoot* VII, 79; Nov. 1922 : 289-299) berus het.

8.5 DIE TAAL VAN DIE BYBEL (EN GODSDIENSTIGE SANGBUNDELS) AS VOORBEELD VAN VERNEDERLANDSING

8.5.1 INLEIDING

Uit die briewekolomme van die Transvaalse koerante het dit duidelik geword dat daar wel mense was wat nie geskroom het om hul hand op papier te plaas en hul menings oor aktuele en persoonlike sake te lug nie. Hulle het formaliteit en konvensie oorboord gegooi en in 'n taal geskryf wat redelik na aan die spreektaal was.

Met die taal van die Bybel daarenteen, moes langsaam en met groot omsigtigheid te werk gegaan word. Omdat die kerk uit die aard van die saak konserwatief is en die Statebybel as die gesaghebbende Bybel beskou is, wou selfs oortuigde voorstanders (onder andere Langenhoven — vergelyk Nienaber en Heyl 1963 : 29; Scholtz 1980 : 22) — wat nie geskroom het om hul mening in die taal van die tyd op papier te lug nie — nie maklik van die Nederlandse Statebybel afsien nie; om nie eers van 'n vertaling van dié Bybel te praat nie! So verklaar Langenhoven byvoorbeeld in 1921:

"As die Hollandse Kerk my sou vraag om die Bybel, die psalm- en gesangeboek en die formuliere wat aan my hart geheilig is deur my vroegste herinneringe in Afrikaans oor te sit, dan sou ek dit ten ene male weier, al had ek die bekwaamheid daarvoor; en ek sou die voorstel (hoe onlogies ook) beskou as heiligskennd. Dit sou vir my smaak parodie wees" (Nienaber en Heyl 1963 : 29).

Godsdienstige oorwegings het mettertyd die belangrikheid van 'n Bybelvertaling onderstreep. So byvoorbeeld raak Pannevis dié aspek in *De Zuid-Afrikaan* (7 September 1872) aan. Hoogenhout sluit hierby aan en neem die standpunt in dat

"... die bruin mense Afrikaans mot geleer wort en die banja blanke wat nie 'n ander taal as Afrikaans kan verstaan nie" (Nienaber 1954 : 96).

Hierop maak hy 'n vertaling van Mattheüs gereed wat as bewys moes dien wat vir hierdie soort mense gedoen moet word. Dit moes daarom in gewone, eenvoudige Afrikaans oorgesit word, in 'n taal waarmee hulle vertrouwd is en wat vir hulle intiem klink; 'n taal waarin vreemde woorde en wendinge vervang moes word. Hoogenhout rig hom na die taal van die gewone mense, die volk (Nienaber 1954 : 96).

Dit was eers in 1875 dat enige amptelike besluite ten opsigte van die vertaling van die Bybel geneem is en toe was die besluit: die tyd was nog nie ryp nie! Alhoewel die mense toe al reeds lank in hul eie taal geskryf het (vergelyk die korrespondensiekolomme van die Transvaalse koerante), het die G.R.A. besluit dat die Bybel nie in daardie geskrewe vorm kon verskyn nie. Die vraag kan gevra word: Waarom nie? Omdat dit te "plat" is? Is dit dan "plat" omdat dit 'n eie vorm wég van Standaardnederlands was? Moes die bestaande vorm dan weer naderbeweeg na Nederlands toe?

In 1885 is ds. S.J. du Toit amptelik as Bybelvertaler aangestel. Hy het dadelik begin werk, maar ook hier was

die beswaar dat hy te na aan die volkstaal (Nienaber 1951 : 54; Nienaber 1940 : 68) gekom het,

"... dat sy skrifbeeld steeds verder van die ingeburgerde Hollandse skryftradisie afgewyk het en gevolglik 'n hindernis was vir die oog wat gewoond was aan die tradisionele skrifbeelde ..." (Pienaar 1943 : 188).

'n Ideale rede vir vernederlandsing het hom voorgedoen en is vergestalt in 'n Markusvertaling wat Hoogenhout die lig laat sien het. Nienaber (G.S.) 1943 : 96) meld dat Hoogenhout hierin van front verander het. Nou rig hy hom blykbaar tot die Afrikaner, veral die konserwatiewe Boere-aristokrasie. Omdat die Statevertaling 'n volksboek is, soek Hoogenhout hierdie keer nouer aansluiting by die Nederlandse Bybel. Hy gebruik 'n nuwe soort Afrikaans, 'n literêre, Nederlandsgekleurde taal wat 'n geleende waardigheid aangeneem het.

Dit was dan die twee pole waarbinne 'n vertaling van die Bybel hom sou moes inpas. Dit was volgens prof. G.S. Nienaber die kernprobleem. 'n Probleem wat nog

"... 'n geruime tyd (sal) duur vooraleer ons skryfstyl hom van die dubbele kragte losgemaak het en die ruspunt in sy eie aard gevind het (Nienaber 1954 : 97).

Die tweede tydperk ten opsigte van die Bybelvertaling en die stryd tussen volkstaal en Statebybeltaal het in 1914 met die lesing van B.B. Keet voor die A.T.V. aangebreek.

"... al verstaan ek die Hollandse Bybel deur en deur, ek darem nog altyd liever 'n Afrikaanse Bybel wil hê; omdat dit die beginsel is waaruit alle werklike godsdiens leef en groei; omdat ek my dan nie in 'n vreemde atmosfeer beweeg nie, maar in myn eie Afrikaanse lug, omdat ek nie in myn alledaagse lewe 'n onnatuurlike mens wil wees nie; omdat ek daarvan oortuig is dat die geestelike lewe vir my dan werkliker sal word, en natuurliker en inniger en lewendiger" (soos aangehaal deur Nienaber 1934 : 36).

Hierdie tydperk is gekenmerk deur taal wat ons as goeie, beskaafde Afrikaans kan bestempel. Aan weerskante daarvan was die afwykinge: party te konserwatief, dit wil sê te sterk Nederlands gekleur, en ander weer te rewolusionêr, dit wil sê te volks of lokaal.

"Die geskiedenis van die Bybelvertaling laat duidelik sien hoe aan die begin 'n ultrakonserwatiewe weg gevolg is, wat later uit reaksie te ver in die teenoorgestelde rigting gegaan het, om uiteindelik tot die bewandeling van 'n middeweg te lei" (Oberholster 1958 : 92).

Die proefuitgawe van die Vier Evangelies en die Psalms het in 1922 verskyn. Hiermee was die tweede tydvak afgeloop, maar die stryd om die Bybelvertaling het voortgewoed soos die kritiek waarmee die proefuitgawe ontvang is, duidelik laat blyk:

"Jy het mos hier te doen met die hoogste diens wat van jou taal geëis word. En wat gee hulle ons? 'n Plat taal — regtigwaar, 'n kombuistaal" (Langenhoven in *Die Burger*, 27 Januarie 1923 — soos aangehaal deur Pienaar 1943 : 393).

Hierteenoor meld prof. J.A. du Plessis in 'n reeks artikels wat vanaf die 27ste Februarie 1923 in *Die Burger* verskyn het dat die vertaling te onafrikaans is. Hy meld onder andere dat die vertalers van Nederlands sal moet wegkom; hy praat selfs van "stompstert-Hollands", van "vis nōg vlees" (Pienaar 1943 : 395; Nienaber en Heyl 1963 : 37); 'n "basterd ding, wat nōg Nederlands nōg Afrikaans is ..."
(Nienaber 1934 : 89).

Soos dit uit die voorafgaande duidelik blyk, was die vernederlandsing van Afrikaans reeds vanaf die vroegste pogings tot 'n Bybelvertaling aan die orde van die dag. Aangesien hierdie studie reeds genoegsame bewyse aangevoer het vir die bestaan van 'n eie praat- en skryfstyl in die Transvaal, kan met reg beweer word dat die vroegste

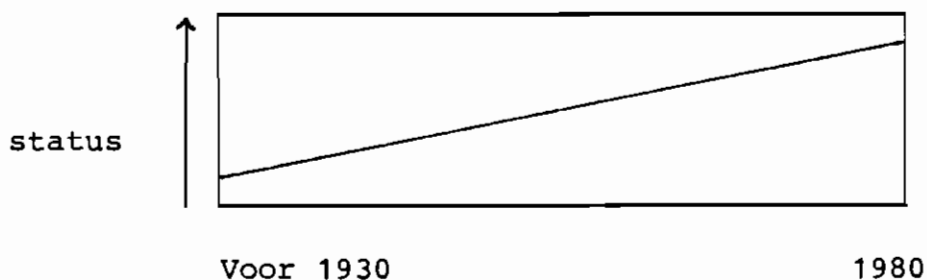
pogings wat aangewend is om Afrikaans weer in 'n Nederlandse keurslyf in te dwing, die natuurlike ontwikkelingslyn van Afrikaans versteur het.

8.5.2 DIE INVLOED VAN DIE AMPTELIKE ERKENNING VAN AFRIKAANS, 1925

Sou die amptelike erkenning van Afrikaans die proses van vernederlandsing stuit? Hoedanig sou die vertaling van die Bybel deur die amptelike erkenning van Afrikaans geraak word? Sou die amptelike erkenning 'n nuwe visie, 'n nuwe benadering en 'n nuwe ywer bring?

Die amptelike erkenning van Afrikaans het 'n statusverskil vir Afrikaans meegebring. Vergelyk die diagram van Van Rensburg (1983 : 140):

Diagram 10- Die status van Afrikaans

In die diagram word aangetoon dat Afrikaans vroeër 'n laer status as tans gehad het. Met die erkenning van Afrikaans as amptelike taal kon 'n mens verwag dat vorme wat nou gebruik sou word met nuwe oordele oor 'n nie-standaardtaal geassosieer sou word (Van Rensburg 1983 : 137). Sou hierdie nuwe oordele ten opsigte van die taal van die Bybel realiseer? Om die vraag na behore te antwoord, moet daar na + 1923 teruggegaan word — die jaar waarin die derde tydperk van die Bybelvertaling aangebreek het.

Hierdie tydperk het aangebreek met die volgende doelwit voor oë:

"... De levende taal, zoals zij geschreven en gesproken wordt, behoort ook in de Bybelvertaling te worde gebezigt ... Het echte nationale leven moet ons tegenfonkelen" (soos aangehaal Nienaber 1965 : 246).

Van hierdie groot ideaal het nie veel tereg gekom nie, want dr. Du Toit verklaar in 1924:

"By die vertaling van die Heilige Skrif moet soveel moontlik met die Statevertaling rekening gehou word. Dit betref sowel die keuse van die woorde as die bou van die sinne ..." (Nienaber 1965 : 246).

Hierdie verklaring het in der waarheid 'n vernederlandsing gestimuleer deurdat:

- (i) daar by die keuse van woorde en klanke by Nederlands aansluiting gevind moet word,

"... omdat die woorde en klanke daarvan ... by ons volk bekend en geliefd is" (op. cit.).

- (ii) Die bou van die sinne moes ook met die Statevertaling rekening hou

"... omdat dit onder ons die gesaghebbende vertaling is" (op. cit.).

Die vertalers sou dus binne die genoemde raamwerk, die amptelike status wat Afrikaans verwerf het, die volksgevoel en dies meer, riglyne vir die taal aandui. Tesame met die invloed wat 'n Bybelvertaling op die godsdienstige lewe van die volk sou uitoefen, sou die vertaling ook 'n verreikende invloed op die taalgebruik in die alledaagse lewe hê (Van Zyl 1971 : 17).

8.5.3 DIE EERSTE DRUK VAN DIE BYBEL IN AFRIKAANS, 1933

Hierdie kosbaarste kleinood van die Afrikaner het nie alle kritiek vrygespring nie. Weer eens het die kritiek gewissel van: te rewolusionêr tot te Nederlands. Dit was juis op hierdie laasgenoemde aspek gemik as Nienaber meld:

"Daar kan 'n hele studie geskryf word oor die invloed van die Statevertaling, wat bepaald aanmerklik is" (soos aangehaal deur Van Zyl 1971 : 17).

Onmiddellik na die verskyning van die Afrikaanse Bybelvertaling in 1933 het die vertalers met die hersiening begin. Die hersiening is enersyds genoodsaak deurdadig die Afrikaanse taal self 'n ontwikkeling deurgemaak het sedert die finalisering van die 1933-uitgawe en andersyds, omdat daar nog bepaalde hinderlikhede was. Vir die doel van hierdie studie sal daar spesifiek gelet word op die vernederlandsing van die taal as 'n spesifieke en beïnvloedende hinderlikheid — 'n hinderlikheid wat

"ook bij ongeletterden, spraakgebruik, woordkeus en beeldspraak van de Bijbelvertaling ingang gevind (heeft); het aldus op onze taal ingedrukte stempel is 'onuitwischbaar'" (Kuiper 1952 : 11).

Die teruggryp na Nederlands in die Afrikaans van die Bybel kan hoofsaaklik onder die hoofde: spelling, puntuasie, woordkeuse en sinsbou ingedeel word. Aangesien daar reeds in afdeling 8.4 oor die vernederlandsing ten opsigte van die spelling en spelreëls gehandel is, sal dié aspek nie weer bespreek word nie.

8.5.3.1 DIE VERNEDERLANDSING IN DIE WOORDKEUSE

Prof. dr. J.D. du Toit het 'n indeks gemaak uit die gewens en werke wat die taaladviseurs of die vertalers self gebruik en aanbeveel het. Hieruit haal Nienaber (1965 : 268) enkele voorbeelde waar vernederlandsing by afsonderlike woorde voorgekom het:

- (i) Verbaas: Meer as één keer word dié woord gebruik waar verbaasd in die Nederlands voorkom. In sommige tekste (Mark. 5:42; 6:51; 14:33) is die Afrikaanse betekenis van die woord te swak en moet daar na 'n eg-Afrikaanse woord gesoek word.
- (ii) Trompet in Matt. 6:2 is 'n Nederlandisme. "Waarom nie trompetter gebruik nie, al is dit logies verkeerd?" (Nienaber 1965 : 268). Nog 'n Nederlandisme is uitgewerp (Mark. 12:8) wat deur die Afrikaanse woord uitgegooi vervang kan word. Dieselfde geld vir aangerig (1 Kon. 3:15) wat deur die Afrikaanse toeberei vervang moet word.
- (iii) Prof. Nienaber meld dat die onverstaanbare woord boele (=minnaar) van die Statevertaling in die proefuitgawe van Hosea (1918) behou is. Hierdie Nederlandisme sou vir die Afrikaanse minnaar moet plek maak (1965 : 268).
- (iv) Dageraad (Job 3:9; Jes. 14:12, Ps. 139:9) en medelyde is selfs nog in die 1975-uitgawe bo die Afrikaanse daëraad en medelye in die Bybel te vinde.
- (v) In die Bybel word van allerlei soorte sprinkane melding gemaak, byvoorbeeld die treksprinkaan, die boomsprinkaan, ensovoorts. Een van dié soorte is in die Afrikaanse Bybel (Joël 2:18 e.v.)

vertaal met kaalvreter. By die hersiening is dié woord geskrap en na die beterklinkende verslinder verander. Toe verskyn die *Nieuwe Nederlandse Vertaling* wat ook die woord kaalvreter gebruik. Derhalwe is daar teruggeval op die oorspronklike benaming (Van Zyl 1971 : 20).

- (vi) Die konserwatisme van die hersieners het ook duidelik na vore gekom toe eg-Afrikaanse woorde wat in die 1933-vertaling gebruik is, vervang is deur woorde "van behoudende of internasionale waarde" (Van Zyl 1971 : 27) — 'n voorbeeld van vernederlandsing. So is skaapwagter, eikeboom, jongmeisies, meneer, bene, vlerke (Ps. 139:9), slawe kaptein, offisier, bankier en sipier vervang deur: herder, terebinte, maagde, my heer, beendere, vleuels, diensknegte, hoofman oor 100, owerste oor 1000, geldwisselaar, tronkbewaarder (Oberholster 1958 : 93). Bywyf is onder die invloed van die Statevertaling behou, alhoewel dit in Afrikaans heeltemal 'n betekenisverswakking ondergaan het.
- (vii) Die name van edelgesteentes, plante en diere is deur ander name vervang. Dit is hoofsaaklik onder die invloed van die nuwe Nederlandse Bybelvertaling (N.B.G.) gedoen: smarag word malachiet (Ester 1:6); herfsroos word narsing (Hooglied 2:1); orrel word doedelsak (Dan. 3:5) en braambos word doringbos (Van Zyl 1971 : 28).
- (viii) Afrikaanse sprekers en skrywers gebruik gereedlik die -s by die meervoud, byvoeglike naamwoorde, meerlettergrepige woorde, ensovoorts. Skrywers wat onder die invloed van Nederlands staan, gebruik die e-vorm eerder as meervoudsuitgang. In hierdie eerste druk van die Afrikaanse Bybel is die meervoudsgebruik nie in ooreenstemming met die snelle

popularisering van die meervoud op -s gebring nie. Hierin blyk die vernederlandsing baie duidelik (Nienaber 1965 : 258).

- (ix) Ten opsigte van die deelwoorde met of sonder -d het heelwat onvastheid geheers. Albei vorme is aangetref, maar die aanbeveling is deur die taaladviseurs aan die hand gedoen

*"om te stuur in die rigting van die Afrikaanse taaleie, dit is na f, s, k, g'n d nie
na l, m, n, r en vokaal liefs d"*
(soos aangehaal deur Nienaber 1965:259).

Ten spyte van hierdie aanbeveling, skryf prof. S.P.E. Boshoff tog:

"Ek het my ten opsigte hiervan aan die meerderheid onderwerp, maar is oortuigd (met 'n -d) dat die moeilikheid met die aanbeveling nie opgelos is nie" (op. cit.)

— Onduidelikheid oor die taaleie, het dus tot ad hoc-reëls gelei.

- (x) Hoewel die vertalers aan die hand gedoen het dat die verboë e-vorm by eenlettergrepige woorde tot 'n minimum beperk moes word, het die behoud van die e veral in ongewone verbindings wat aan Nederlands herinner het, voorgekom: onreinee vloeiing (Lev. 15:25); magtigee God (Neh. 9:32); grotee, lasterlikee dinge (Neh. 9:18); sterkee hand (van God), grotee krag (Deut. 5:15).
- (xi) Vanaf 1916 het hom gereeld naas hem onder Nederlandse invloed voorgekom. In 1929 is hom as enigste vorm gebruik. Tog was daar diegene wat na die Nederlandse tradisie probeer teruggryp het deur felle kritiek op die gebruik van hom in plaas van hem te laat hoor — hulle wou daardeur 'n stempel van verheuenheid behou. Deurdad die

vertalers bepaalde keuses gemaak het, het hulle inderdaad die groeilyn van Afrikaans bepaal. Prof. J.J. Smith stel dit:

"As ons Bybel die genoemde vorme neem, is die saak ook somaar dadelik beslis, terwyl dit andersom nie die geval sal wees nie"
(soos aangehaal deur Nienaber 1965 : 261).

(xii) Dr. T.H. le Roux beveel onbewustelik 'n Nederlandis=me aan as hy hom oor die voorsetselgebruik van vir¹⁾ uitlaat. Hy meld wel dat dit 'n Afrikaanse ge=bruik is, maar beveel tog aan dat aangesien daar in heelwat gevalle tog 'n Nederlandse woord gebruik is, die vertalers dit ook in die geval van vir kan doen, omdat die veelvuldige gebruik daarvan op papier vervelend inwerk (Nienaber 1965 : 263).

(xiii) Aanleuning by Nederlands is ook in die letterlike vertaling van idiome gevind. Dit het die situasie te weeg gebring dat onverstaanbaarheid die gevolg was en dat aan trefkrag ingeboet is. Vergelyk:

*My horing is hoog in die Here (1 Sam. 2:1);
'n Volk wat sy siel gering ag (Rig. 5 : 18);
agter vreemde gode aangaan; die huis van Israel
of die huis van Saul/Dawid (II Sam. 9 : 1);
verkeerd in die oë van die Here (II Sam. 11 : 27);
die aangesig van die Here gesoek (II Sam. 21 : 1).*

Alhoewel sommige hiervan alreeds burgerreg in Afrikaans verkry het, neem dit nog nie die feit weg dat hierdie idiome vreemd is aan die Afrikaanse volkstaal nie. Eg Afrikaanse uitdrukkings soos: *Ek is sterk in die Here; 'n onverskrokke volk; vreemde gode dien; die Israeliëte; die nageslag of familie van Saul; wat die Here mishag en die Here soek* sou baie aanneemliker wees (Van Zyl 1971 : 30).

1) Vergelyk in dié verband ook Raidt (1969 : 30-49; 1976 : 72-99).

8.5.3.2 DIE VERNEDERLANDSING IN DIE PUNKTUASIE

In die eerste druk (1933) van die Bybel is twee sisteme van interpunksie, naamlik die fonetiese en grammatiese sisteme toegepas (Van Zyl 1971 : 23). Tot baie onlangs was die Hollandse puntuasie grammaties. Daarom is daar in die Statebybel en in die Psalm- en Gesangeboek van dié sisteem (die grammatiese) gebruik gemaak (Nienaber 1965 : 266). Met die hersiene uitgawe het die hersieners in baie gevalle na die ou grammatikale interpunksiestelsel teruggegryp (Van Zyl 1971 : 24).

"Indien die Bybelvertalers die fonetiese punktuasiemethode, wat byna deurgaans in Afrikaans gebruik word, gevolg het, sou hulle nie alleen 'n veel beter sisteem geskep het nie, maar sou ook die sinskonstruksies veel suiwerder Afrikaans gewees het" (Van Zyl 1971 : 32-33).

8.5.3.3 DIE VERNEDERLANDSING IN DIE SINSKONSTRUKSIES

Sinskonstruksies bring heel dikwels mee dat die boodskap van die sin deur die konstruksie verduister word of byna verlore gaan. Opnames (Van Zyl 1971 : 34) het aangetoon dat die mense probleme ondervind met die verstaan van die Afrikaanse Bybelvertaling op grond van die sinskonstruksies. Die rede hiervoor lê opgesluit in die feit dat die sinsbou in die eerste druk van die Afrikaanse Bybel grotendeels nie 'n suiwer Afrikaanse sinsbou is nie (Van Zyl 1971 : 34). Ook Oberholster (1958 : 93) wys op die invloed van die Statevertaling op die sinsbou in die eerste vertaling van die Bybel, byvoorbeeld "En hy het tussen hulle die goed verdeel" in plaas van "En hy het die goed tussen hulle verdeel". Afgesien van die aanleuning wat by Nederlands gevind is, was ook die Hebreeuse en Griekse voorliefde vir lang sinne met talle newe- en bysinne 'n faktor wat die eg Afrikaanse sinsbou aangetas het.

8.5.4 DIE PSALM- EN GESANGEBOEK¹⁾

Die taal van die Bybel loop hand aan hand met die taalgebruik in ons godsdienstige sangbundels. Om hierdie rede word enkele opmerkings ten opsigte van die Psalm- en Gesangeboek van 1943 gemaak.

Alhoewel die Kerklied as "volkspoësie" beskou kan word (Gaum 1969 : 97, 100 soos aangehaal deur Kotze 1981 : 33), is die religieuse sfeer tog oorheersend en mag 'n vertaling nooit as "plat" aandoen nie. So het Izaak de Villiers hom met teenstand teen enige vertaling uitgespreek:

"Want niemand toch kan ontkenen dat Afrikaansch of Kaapsch Hollandsch een lager vorm van het Hollandsch is. Nu waarom moeten wij dan af-dalen tot het lagere? Ik dacht ons streven moet zijn 'hooger op' ..." (aangehaal deur Nienaber 1934 : 51).

Juis omdat baie van die uitdrukings in Afrikaans as "plat" aangevoel is en Nederlands as "statusstelsel" (Coetzee 1982 : 284) vir Afrikaans gedien het, wemel ook *Die Berymde Psalms- en Evangeliese Gesange* (1943) van Nederlandismes. Hierdie terugryp na Nederlands is selfs in die nuutste *Berymde Psalms- en Evangeliese Gesange* van 1978 nog uidelik. Vergelyk:

<u>Nederlandismes (1943 en 1978)</u>	<u>AB-Afrikaans</u>
Psalms: reë (29:4)	bokke
toegeseg (33:2) (105:23)	toegesê
waterbeke (42:1)	waterstrome
stee (46:1) (132:2)	voetstuk/plek
gedood (48:1)	duld
sy Naam is Heer der Here (68:2)	Heer van die Here

1) Vergelyk in dié verband ook Nienaber (1934 : 225-232).

Nederlandismes (1943 en 1978)

AB-Afrikaans

sonneglore (68:2)	songloed
gewe (68:9) (72:8)	gee
en grysheid oor my kom (71:11)	ek word oud
gifte (72:5)	geskenke
bowe (72:10) (86:6)	bo
puil van vet (73:3)	peul
plots (73:8)	skielik/eensklaps
erlang (74:16)	verkry/verwerf
droes(em) (75:5)	afsaksel/moer
gordel van u lende (76:4)	... heupe
onvolprese (77:6)	nie genoeg geprys nie
kikvors (78:16) (105:17)	paddas
ruspe (78:16)	larwe
kind des doods (79:8)	sterfling
erbarm (79:8)	ontferm
Herder Isr'els (80:1)	Herder van Israel/ Israeliete
God der leërskare (80:10) (84:1)	God van die leërskare
heuningbeek (81:18)	heuningstroom
gewend (84:5)	gewoond
diensmaagd (86:8)	diensmeisie
gereder (87:3) 1943	bereid tot
walle (=mure) (89:14) 1943	mure
vleuels (91:2) (193:4)	vlerke
genaak (91:5)	naderkom
(onweers)transe (94:1)	-rand/uitspansel
bliksemspeer (97:2)	-spies
burg (97:5)	kasteel, toevlugsoord
awend (transe) (103:6)	aand (uitspansel)
lommer (104:10)	skadu/koelte
Heer der leërmagte (105:3)	Heer van die leërmagte
paal (=grense) (106:1)	grense
matte skrede (107:3)	moeë treë
landman (107:16)	boer

<u>Nederlandismes (1943 en 1978)</u>	<u>AB-Afrikaans</u>
gedenk (115:7)	gedink
ganser harte (119:1)	hele hart
firmament (119:33)	uitspansel
smôrens > des morgens (119:53)	die môre
rosse kolegloed (120:3)	rooi-geel
dag is gedaan (127:2)	verby
gedenk aan Dawid (132:1)	dink aan Dawid
Huis van Isr'els	Israeliete
lewensdond (139:6)	tydstip
mog (139:12)	mag
her- en derwaarts (141:7)	hierheen/daarheen
gekerker is (142:6)	vasgevang
kneg (143:2)	slaaf
môreglore (143:7)	-glans
verswind (144:2)	verdwyn
geen bres alom (144:5)	opening
aansyn (145:6)	aansien
terneer (146:2)	omlaag
God der leërmagte (146:8)	God van die ...
aan geen volk gedaan (147:7)	... gedoen
is hul geworde (148:2)	het ... geword

Gesange:

Homselfwe (5:2) 1943	hom (self)
nederstort (8:4) 1943	neerstort
klaag (8:6) 1943	kla
behoor (8:8) 1943	hoort
ras (8:8) 1943	vinnig
alles goeds (32:3) 1943	alles goed
volsonge (50:1)	besing
derwe (51:1)	ontbeer
misdrewe (56:2)	verkeerd doen
weet te snoei (64:2)	kan snoei
genaak (65:7)	naderkom

(Coetzee 1982 : 283).

Selfs in die nuutste gesangebundel (1978) is daar nie altyd daarin geslaag om van die Nederlands weg te breek en die argaïsmes uit te skakel nie. Vergelyk byvoorbeeld:

eng'le ... <u>dek</u> voor U hul aangesig (Ges. 9:2)	bedek/maak ... toe
roede (20:4)	lat
skrede (39:3)	treë
bedink die ewige lewe (40:3)	dink aan
vleuels (63:2)	vlerke
dienskneg (101:3)	slaaf
strieme (124:1)	slaanmerke
verkore (217:1)	uitverkies
jy roof ons nooit Gods ryk nie (217:4)	gewelddadig wegneem

Ook die verouderde sintaktiese patrone spreek van 'n vernederlandsing:

*"U was self van God verlaat" (Ges. 192:1);
"dat daardie bitter beker/aan U verby mag gaan"
(Ges. 114:2); en
"dis ook vir my geskied" (Ges. 133:3).*

Die nuwe gesangebundel het veral in een opsig weggebreek van die invloed van Nederlands en dit is veral ten opsigte van die aanvanklike formele trant te bespeur. Terwyl die eerste Psalm- en Gesangebundel van 1943 die kunstmatige verhevenheid van veral die ou *Evangelische Gezange* probeer navolg het, meld Kotze (1981 : 38) dat die nuwe bundel 'n informaliteit uitstraal wat tot 'n onderlinge gemeensaamheid lei, veral wat samesang betref, en wat goed by die volkspoësie aanpas. Hy meld voorts dat hierdie Afrikaans:

"... met 'n totaal ander stem wil praat oor die religie, en dat die kerklied móét tredhou ... met die manier waarop dinge in die alledaagse lewe gesê word ..." (Kotze 1981 : 38).

h Slotwoord van Kuiper (1952 : 35):

*"Hier moege het ons allen duidelik zijn ge=
worden, hoe groot, hoe diepgaand, hoe vèr=
strekking de invloed van de Bijbeltaal op
de Moedertaal is; ook hoe moeizaam het
ging, hoe zwaar het geweest is, die Moeder=
taal te maken tot instrument van de verkon=
diging van het evangelie."*